

LIJST VAN AFKORTINGEN

ABD	Arbeidsovereenkomst voor bepaalde duur
ABO	Arbeidsovereenkomst voor onbepaalde duur
BBP	Bruto binnenlands product
BTW	Belasting over de toegevoegde waarde
CA	Centraal akkoord
CPI	Consumptieprijsindex
CVTS	Continuing vocational training survey
DBRIS	Databank van statistische informatieplichtigen
EC	Europese Commissie
ECB	Europese Centrale Bank
EU	Europese Unie
FED	Federal Reserve System
HICP	Geharmoniseerde consumptieprijsindex
IMF	Internationaal Monetair Fonds
INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen
MEZ	Federaal Ministerie van Economische Zaken
MTA	Federaal Ministerie voor Tewerkstelling en Arbeid
NACE	Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne (activiteitennomenclatuur in de EG)
NACE-Bel	Belgische versie van de activiteitennomenclatuur
NBB	Nationale Bank van België
NIS	Nationaal Instituut voor de Statistiek
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
VTE	Voltijdse equivalenten
VZW	Vereniging zonder winstoogmerk

CONVENTIONELE TEKENS

–	het gegeven bestaat niet of heeft geen zin
n.	niet beschikbaar
pct.	procent
p.m.	pro memorie
r	raming
v	voorlopig

SOCIALE BALANS 2001

INLEIDING

Sedert haar invoering in het boekjaar 1996 bevat de sociale balans¹ een coherent geheel aan gegevens betreffende diverse aspecten van de werkgelegenheid in de ondernemingen. Dit artikel bevat de voorlopige resultaten van de sociale balans over 2001, die zijn verkregen door vroege afsluiting, op 9 september 2002, van de ontvangstperiode van de jaarrekeningen. Wanneer het mogelijk en opportuun is, worden die voorlopige resultaten vergeleken met de definitieve resultaten voor de boekjaren 1997 tot 2000.

De gegevens voor de boekjaren 1997 tot 2000 hebben betrekking op de totale populatie van de ondernemingen die op 31 december een boekjaar met een standaardlengte van 12 maanden hadden afgesloten en waarvan de afzonderlijke sociale balansen voldoen aan de criteria inzake homogeniteit, kwaliteit en coherentie zoals die zijn vastgelegd in bijlage 1². Dit betekent dat de gegevens in dit artikel kunnen verschillen van de vroeger gepubliceerde gegevens wegens strengere kwaliteitscriteria. Tevens verschillen zij van de geglobaliseerde gegevens van de Balanscentrale. Deze laatste bron gebruikt immers alle in één kalenderjaar afgesloten jaarrekeningen, ongeacht de datum van afsluiting en de lengte van het boekjaar.

De tussen 2000 en 2001 vastgestelde wijzigingen zijn berekend op basis van een beperkte, voor de beide boekjaren identieke populatie van ondernemingen. De in deze populatie in aanmerking genomen ondernemingen moeten een sociale balans hebben neergelegd die, zowel voor het boekjaar 2000 als voor het boekjaar 2001, aan dezelfde kwaliteitscriteria voldeed als die van de totale populatie. Het gebruik van een constante populatie maakt het mogelijk het verloop van een reeks variabelen tussen de beide boek-

jaren te analyseren, terwijl een vergelijking met de volledige gegevens betreffende het boekjaar 2000, die een veel grotere populatie dekken, de conclusies ongetwijfeld zou vertekenen. Het gebruik van een constante populatie heeft echter ook beperkingen wat de interpretatie van de vastgestelde ontwikkelingen betreft. De ondernemingen die in deze populatie zijn vertegenwoordigd, moeten immers per definitie sociale balansen hebben ingediend die betrekking hebben op 12 maanden en die voor de beide opeenvolgende boekjaren afgesloten zijn op 31 december. Nieuw opgerichte vennootschappen en gefailleerde vennootschappen worden dus ambtshalve niet geanalyseerd, waardoor uiteraard een kloof kan ontstaan tussen de

¹ Er zij aan herinnerd dat de verplichting om een sociale balans in te dienen, geldt voor alle ondernemingen die genormaliseerde jaarrekeningen moeten neerleggen bij de Balanscentrale, alsook voor de interbedrijfsgeneeskundige diensten, de verzekeringsondernemingen, de kredietinstellingen, de ziekenhuizen, de ondernemingen naar buitenlands recht die in België een bijkantoor of een bedrijfszetel hebben (voor het op het Belgische grondgebied uitgeoefende deel van hun activiteit), en de andere privaatrechtelijke rechtspersonen (vzw's, instellingen van openbaar nut, ziekenfondsen) die op jaarbasis ten minste 20 werknemers, uitgedrukt in voltijdse equivalenten (VTE), in dienst hebben. De artikelen betreffende de sociale balansen 1996 en 1997, die respectievelijk in het Economisch Tijdschrift van november 1997 en mei 1999 zijn verschenen, bevatten een gedetailleerde beschrijving van de oorsprong, de inhoud en de toepassingsfeer van de sociale balans. Er zij enkel op gewezen dat de sociale balans, net als de jaarrekeningen waar zij een bijlage van vormt, in een volledige of een verkorte versie bestaat. Welke versie van de sociale balans de ondernemingen moeten invullen, wordt uitgesteld op basis van de criteria die ook worden gehanteerd om te bepalen welke versie van de jaarrekeningen ze moeten neerleggen. Voor de boekjaren die worden afgesloten na 31 december 1999, moet bijgevolg een volledige sociale balans worden ingevuld door de ondernemingen die gemiddeld méér dan 100 voltijdse equivalenten in dienst hebben of die aan ten minste twee van de onderstaande drie criteria voldoen:

- gemiddeld méér dan 50 werknemers, uitgedrukt in voltijdse equivalenten;
- een jaaromzet exclusief btw van méér dan 6.250.000 euro;
- een balanstotaal van méér dan 3.125.000 euro.

² Ondanks deze vereisten, worden de geaggregeerde gegevens soms vertekend door eenmalige gebeurtenissen of door juridische wijzigingen in sommige grote ondernemingen. Deze anomalieën zijn niet gecorrigeerd.

wijzigingen die worden vastgesteld in de beperkte populatie en die in de totale populatie. Het feit dat het té lang duurt vooraleer men over informatie betreffende het geheel van de ondernemingen beschikt en de garanties die worden geboden door de representativiteit van de beperkte populatie, rechtvaardigen evenwel een dergelijke aanpak.

In het eerste deel van dit artikel wordt de klemtoon gelegd op het verloop, tussen 2000 en 2001, van de werkgelegenheid en het arbeidsvolume (met andere woorden de gewerkte uren) in de ondernemingen van de beperkte populatie alsook op bepaalde kenmerken van de werknemers in die ondernemingen, zoals het arbeidsstelsel of het arbeidscontract dat hen aan hun werkgever bindt. Het verloop van de loonkosten wordt summier besproken in het tweede deel van dit artikel. De opleidingsinspanningen van de werkgevers ten voordele van hun personeel, ten slotte, worden toegelicht in het derde en laatste deel.

Deze thema's worden vanuit verschillende invalshoeken behandeld, aangezien de ondernemingen, naar gelang van de behoeften, opgesplitst worden naar bedrijfstak, omvang van hun personeelsbestand, of stijging van de personeelskosten per uur. Net als de andere jaren, zijn de gedetailleerde gegevens per bedrijfstak opgenomen in de tabellen die als bijlagen 2 tot 8 gaan.

Evenmin als voor de twee voorgaande boekjaren, kon een analyse worden gemaakt van de toepassing van de maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid. De informatie die vervat zit in staat III van de sociale balans is immers sterk achterhaald: sommige maatregelen bestaan niet meer of zijn vervangen door andere, terwijl er nieuwe mogelijkheden ter bevordering van de werkgelegenheid zijn gecreëerd. De door de wetgever besliste bijwerking van de lijst van maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid die de ondernemingen kunnen toepassen, geldt slechts voor de boekjaren die een aanvang hebben genomen na 31 december 2001.

1. WERKGELEGENHEID

1.1 VERLOOP VAN HET AANTAL WERKNEMERS TUSSEN 2000 EN 2001

Ondanks de sinds eind 2000 opgetekende economische vertraging bleef de arbeidsmarkt het in 2001 relatief goed doen. De gesalarieerde werkgelegenheid zoals deze wordt geraamd in de nationale rekeningen is nog met 1,9 pct. gestegen (tegen 2,4 pct. in 2000), wat overeenstemt

TABEL 1 – WERKGELEGENHEIDSVOLTOEGANG TUSSEN 2000 EN 2001 IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE

	In aantal personen			In voltijdse equivalenten	Arbeidsvolume in uren
	Voltijdwerkers	Deeltijdwerkers	Totaal		
Gemiddeld ¹					
– eenheden	17.145	13.039	30.185	26.474	–
– veranderingspercentages	1,9	5,9	2,6	2,5	1,5
Aan het einde van het boekjaar ²					
– eenheden	–10	6.593	6.583	6.185	–
– veranderingspercentages	0,0	2,9	0,6	0,6	–

Bron: NBB, sociale balansen.

¹ Rubrieken 1001, 1002, 1003, 1013.

² Rubrieken 1051, 1052, 1053.

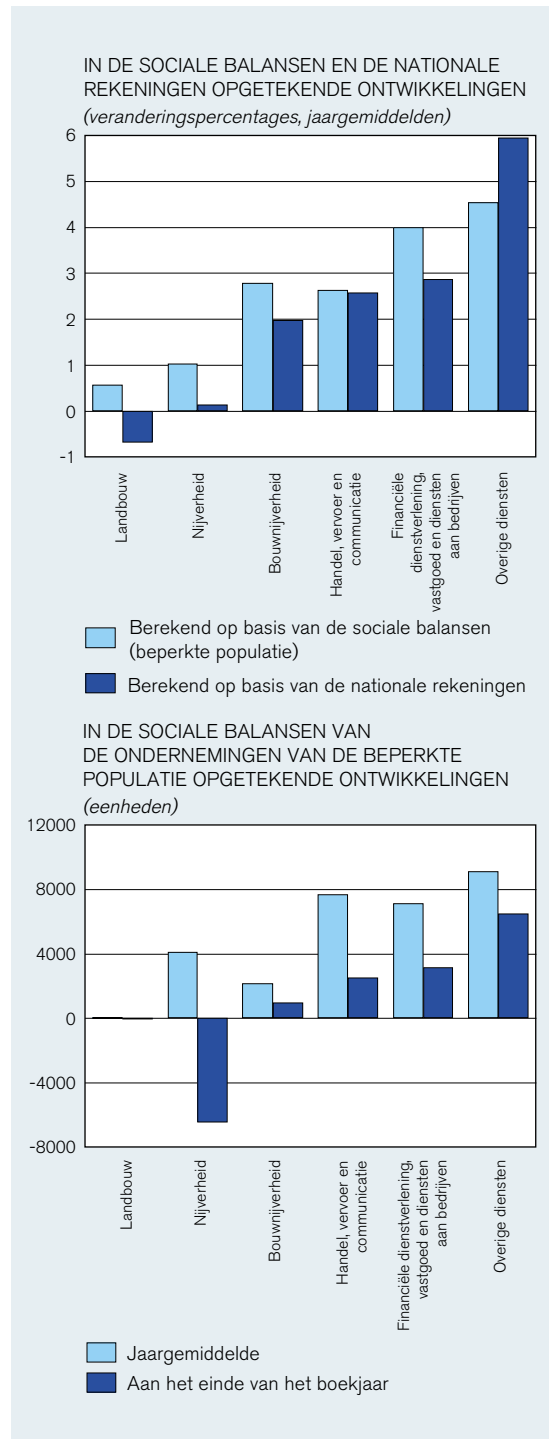
met een netto-indienstneming van meer dan 65.000 nieuwe werknemers. De vertraging van de werkgelegenheidsgroei, die in de eerste zes maanden van het jaar nauwelijks zichtbaar was, deed zich sterker gevoelen in het tweede semester, zodat die groei op jaarbasis in het vierde kwartaal beperkt bleef tot 1,0 pct, tegen 2,5 pct. een jaar eerder.

Het in dit deel vermelde werkgelegenheidsverloop weerspiegelt de verandering, tussen 2000 en 2001, van het aantal werknemers in een beperkte ondernemingspopulatie die werd samengesteld volgens het principe van een constant staal. Het gaat bijgevolg niet om een alomvattend beeld van de situatie die voor alle werknemers samen blijkt uit de nationale rekeningen. Per definitie zijn de werknemers van de in de jaren 2000 en 2001 opgerichte ondernemingen immers niet opgenomen in de beperkte populatie, aangezien die vennootschappen geen sociale balans hebben ingediend voor de twee opeenvolgende boekjaren. Evenzo kon geen rekening worden gehouden met het banenverlies als gevolg van de verdwijning van ondernemingen in diezelfde periode. Dit neemt niet weg dat de voornaamste in de nationale rekeningen vastgestelde ontwikkelingen ook worden opgetekend in de sociale balansen van de ondernemingen die tot de beperkte populatie behoren.

Zo is het aantal werknemers in de ondernemingen van de beperkte populatie tussen 2000 en 2001 met gemiddeld 2,6 pct. gestegen. De geringere toename van het arbeidsvolume in uren, namelijk 1,5 pct., en de nog zwakkere stijging van de werkgelegenheid aan het einde van het boekjaar, die amper 0,6 pct. bedroeg, tonen aan dat de ondernemingen van de beperkte populatie in de loop van het jaar het arbeidsvolume dienden aan te passen aan de verdere vertraging van de activiteit waarmee ze te kampen hadden. Gemiddeld namen de ondernemingen in 2001 zowat 30.000 extra werknemers in dienst ten opzichte van het voorgaande jaar, waarvan 17.145 voltijds en 13.039 deeltijds. De aanpassing die in de loop van het jaar

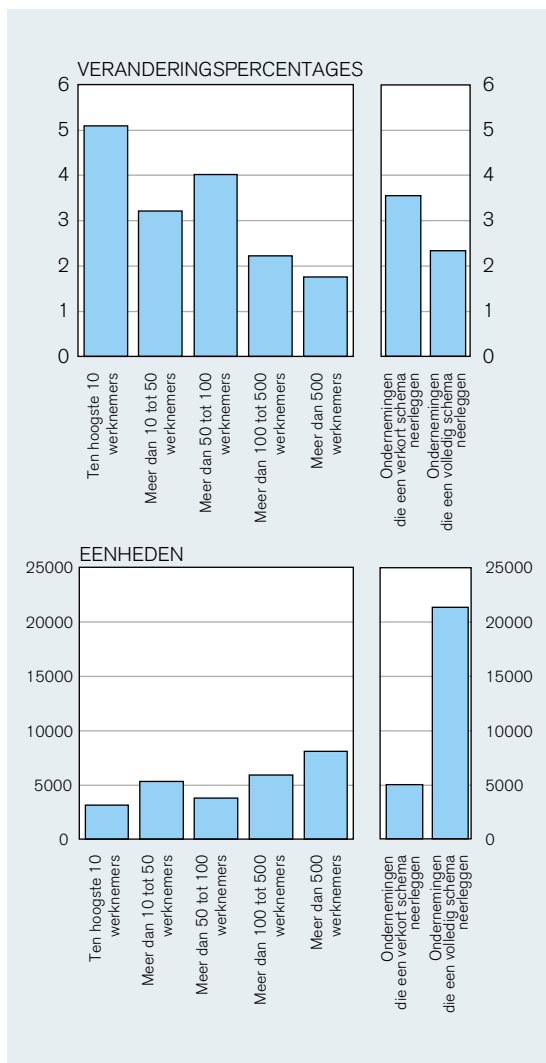
plaatsvond, trof vooral de voltijdwerkers. In totaal werkten er op 31 december 2001 slechts 6.583

GRAFIEK 1 – VERLOOP VAN HET AANTAL TEWERKGESTELDE WERKNEMERS TUSSEN 2000 EN 2001

Bronnen: INR, NBB, sociale balansen.

GRAFIEK 2 – VERLOOP VAN DE WERKGELEGENHEID IN VOLTijdSE EQUIVALENTEN (VTE) TUSSEN 2000 EN 2001 IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE: OPSPLITSING VAN DE ONDERNEMINGEN VOLGENS HET BELANG VAN DE WERKGELEGENHEID IN VTE IN 2000

Bron: NBB, sociale balansen.

extra werknemers ten opzichte van het jaar voordien. Het ging uitsluitend om deeltijdwerkers.

Voor de belangrijkste bedrijfstakken geeft de sociale balans eveneens een beeld te zien dat relatief goed strookt met de situatie die blijkt uit de nationale rekeningen, hoewel het gunstiger is. De voornaamste reden hiervoor is dat in de sociale balansen geen gefailleerde ondernemingen voorkomen. Het in aanmerking nemen van

die faillissementen remt immers, samen met het tragere tempo waarin nieuwe ondernemingen worden opgericht, de werkgelegenheidsgroei in de nationale rekeningen af. Terwijl uit de sociale balans derhalve een groei van de gemiddelde werkgelegenheid in elk van de zes voornaamste bedrijfstakken blijkt, is volgens de nationale rekeningen de personeelsbezetting in de landbouw teruggelopen. De in de nationale rekeningen opgetekende werkgelegenheidsgroei is eveneens beperkter dan in de sociale balansen voor de andere bedrijfstakken, behalve voor de tak van de overige diensten

Volgens de gegevens uit de sociale balans was de stijging van de gemiddelde werkgelegenheid vooral te danken aan de tertiaire sector (zie bijlage 2): ongeveer 80 pct. van de extra werknemers, of 23.924 personen, werd aangeworven in een van de takken van de dienstensector. De werkgelegenheid in de landbouw bleef stabiel, terwijl in de nijverheid en de bouw respectievelijk circa 4.000 en 2.000 extra werknemers in dienst werden genomen. Hoewel alle bedrijfstakken af te rekenen kregen met de invloed van de economische vertraging, diende de nijverheid de zwaarste tol te betalen voor de conjunctuurverslechtering: aan het einde van het boekjaar gingen in deze bedrijfstak zowat 6.500 banen verloren ten opzichte van twaalf maanden voordien.

De kleine ondernemingen bleken opnieuw de meest dynamische in het vlak van werkgelegenheidscreatie. In de ondernemingen met minder dan 10 werknemers, uitgedrukt in voltijdse equivalenten (VTE), is de in VTE uitgedrukte werkgelegenheid met 5,1 pct. gestegen. In de ondernemingen met 10 tot 100 werknemers nam de werkgelegenheid met gemiddeld 3,5 pct. toe, terwijl de groei in de bedrijven met meer dan 100 VTE beperkt bleef tot iets minder dan 2 pct.

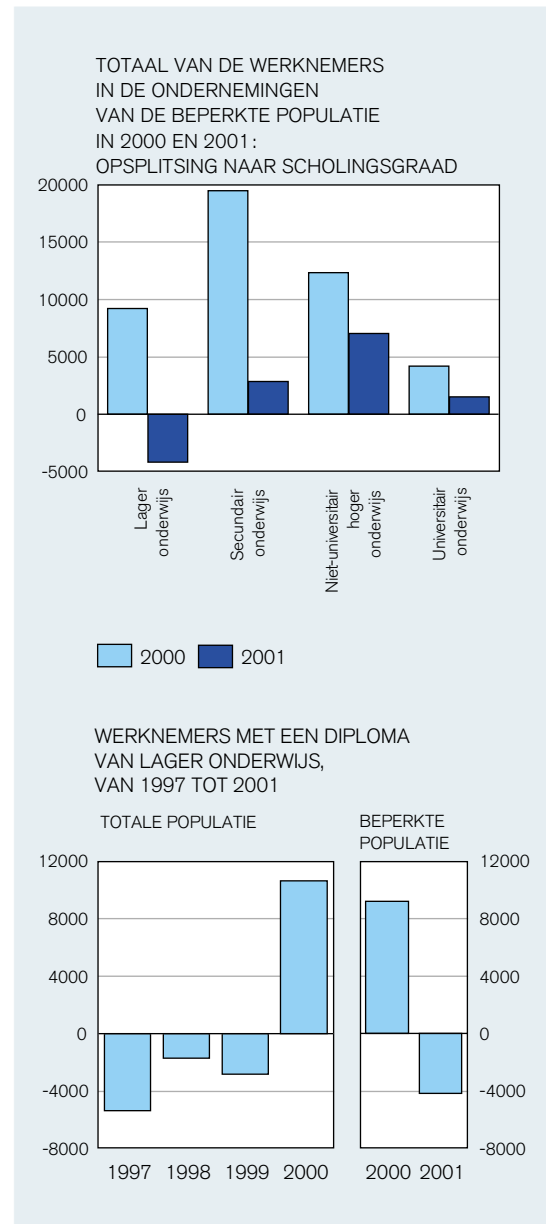
Hoewel hun personeelsbestand sterker toeneemt dan in de grote ondernemingen, dragen de kleine ondernemingen slechts in beperkte

mate bij tot de totale banengroei. In 2001 creëerden ze aldus iets minder dan 3.200 van de 26.474 in VTE uitgedrukte banen, dat is 12 pct. van het totaal. Aangezien die kleine bedrijven slechts 7 pct. van de totale werkgelegenheid vertegenwoordigen, verdient hun bijdrage een bijzondere vermelding. Daartegenover hebben de zeer grote ondernemingen, die 44 pct. van de werknemers in dienst hebben, 8.122 extra werknemers aangesteld, dat is bijna een derde van de extra indienstnemeningen in de ondernemingen van de beperkte populatie.

De ondernemingen die een volledig schema moeten neerleggen wegens de grootte van hun omzet, hun balanstotaal, of het aantal personen dat zij in dienst hebben, konden gemiddeld 21.400 banen, uitgedrukt in VTE, creëren. Aan de hand van de details betreffende het personeelsverloop die ze via de sociale balans moeten meedelen, kunnen de werknemers die in de loop van 2001 werden aangeworven of de onderneming verlieten, worden opgesplitst volgens opleidingsniveau. In totaal werden zowat 257.000 personen ingeschreven in het personeelsregister van de ondernemingen die in 2001 een volledig schema hebben neergelegd. Terzelfder tijd werden ongeveer 250.000 werknemers geschrapt. In totaal vonden in die ondernemingen 7.278 netto-indienstnemeningen plaats. Deze groei betekent een gevoelige verslechtering ten opzichte van het boekjaar 2000, toen in diezelfde ondernemingenpopulatie een netto-instroom van 45.322 werknemers werd opgetekend. Bijna twee derde van die indienstnemeningen betrof laaggeschoolde werknemers met ten hoogste een diploma van secundair onderwijs. Tijdens het beschouwde boekjaar gaven de ondernemingen daarentegen verhoudingsgewijs de voorkeur aan werknemers met een diploma van hoger, al dan niet universitair onderwijs. Tegelijkertijd hebben méér werknemers met ten hoogste een diploma lager onderwijs de ondernemingen van de beperkte populatie verlaten dan er werden aangeworven, wat tot uiting kwam in een netto-uitstroom van zeer laaggeschoolde werknemers.

GRAFIEK 3 – NETTO PERSONEELSVEROORLOP IN DE ONDERNEMINGEN DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN

(eenheden, aantal personen)

Bron: NBB, sociale balansen.

Dat verloop sluit nauwer aan bij de in het verleden vastgestelde personeelsbewegingen van zeer laaggeschoolden. Tussen 1997 en 1999 werden voor dit soort van werknemers inderdaad gecumuleerde netto-uitredingen van zowat 10.000 personen

opgetekend. De uitstekende conjunctuur, die door de schaarste aan werknemers wellicht heeft bijgedragen tot de afroming van het arbeidsaanbod, maakte in 2000, samen met de verschillende maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid voor laaggeschoolde werknemers, voor het eerst in de door de sociale balans beschouwde periode een netto-indienstneming mogelijk van zowat tienduizend werknemers met een diploma van het basisonderwijs. In 2001 versperde de conjuncturomslag opnieuw een groot aantal ongeschoolde werknemers de toegang tot de arbeidsmarkt: de dienstnemingen van personen met een diploma lager onderwijs vertoonden een scherpe daling met meer dan 40 pct., namelijk van 68.000 tot 39.000 eenheden, terwijl de uittredingen met slechts 26 pct. verminderden. De nijverheid ging in 2001 net als de bouw, die in 2000 een nettoverstrekker van laaggeschoolde arbeid was geweest, over tot een netto-afstoting van dat soort van werknemers. Een belangrijk deel van die kentering lijkt toe te schrijven te zijn aan de automobiellindustrie, waar omvangrijke netto-uittredingen van werknemers met een diploma van zowel het lager als het secundair onderwijs werden opgetekend.

De ondernemingen die een volledig schema neerleggen, delen tevens mee om welke reden werknemers uit het personeelsregister worden geschrapt. In 2001 hadden 10.446 van de zowat 250.000 opgetekende uittredingen, dat is 4,2 pct. van het

totaal, betrekking op werknemers die met pensioen of brugpensioen gingen, een relatief aandeel dat vergelijkbaar is met dat van het jaar voordien. Daarentegen werd 18,7 pct. van de werknemers uit het personeelsregister van de ondernemingen van de beperkte populatie uitgeschreven wegens ontslag, tegen 15,8 pct. een jaar eerder. In absolute cijfers werden in 2001 46.834 werknemers ontslagen, dat is ongeveer 8.000 meer dan in het voorgaande jaar. De groei van het relatieve aandeel van de ontslagen is een indicator van de broosheid van de werkgelegenheid ten gevolge van de conjunctuurinzinking. De daaruit voortvloeiende personeelsafvloeiingen namen veeleer de vorm aan van ontslagen dan van afvloeiingen via pensioen en brugpensioen. Deze ontslagen omvatten echter ongetwijfeld ook een aantal begeleide uittredingen, zoals vervroegde pensioneringen of de als "Canada-dry" bekend staande regeling waarbij het ontslag gepaard gaat met een aanvullende uitkering door de onderneming. Ten slotte werden meer dan 190.000 werknemers om andere redenen uit het personeelsregister verwijderd. Voor meer dan 60 pct. van hen nam de tijdelijke arbeidsovereenkomst een einde.

1.2 VERLOOP VAN DE ARBEIDSDUUR TUSSEN 2000 EN 2001

Het verloop van het aantal door de werknemers van de ondernemingen van de beperkte populatie

TABEL 2 – UITTREDINGEN UIT DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN: OPSPLITSING VOLGENS OORZAAK

	Procenten van het totaal		Eenheden
	2000	2001	2001
Pensioen	1,7	1,5	3.756
Brugpensioen	2,5	2,7	6.690
Ontslag	15,8	18,7	46.834
Andere oorzaak	80,0	77,1	192.518
waarvan beëindiging van een tijdelijke arbeidsovereenkomst	46,9	47,0	117.396
Totaal	100,0	100,0	249.798

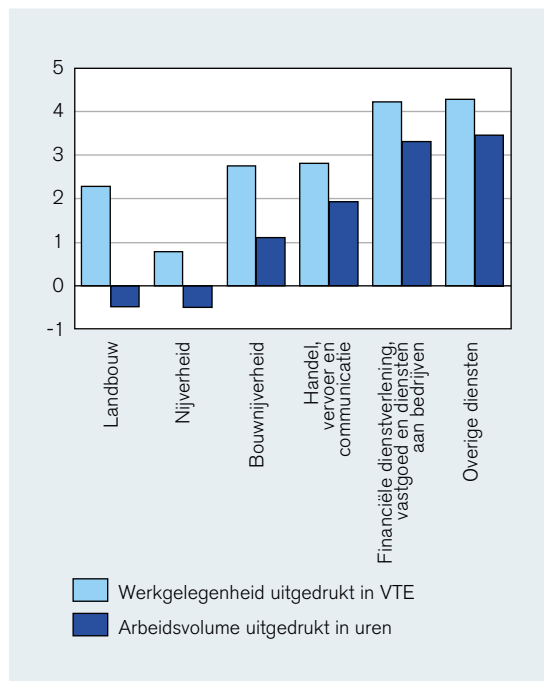
Bron: NBB. sociale balansen.

gewerkte uren geeft een indicatie van het gepresteerde arbeidsvolume. Tussen 2000 en 2001 is het totale aantal arbeidsuren met 1,5 pct. gestegen. Tegelijkertijd is de in VTE uitgedrukte werkgelegenheid met 2,5 pct. toegenomen.

De geringe groei van het arbeidsvolume is gedeeltelijk toe te schrijven aan de daling van het aantal gewerkte uren in de primaire en de secundaire sector. In de nijverheid liep het aantal uren zeer sterk terug in de bedrijfstak energie en water, namelijk met bijna 6 pct. Daarnaast werd een daling van het totale arbeidsvolume met 1,8 pct. opgetekend in de tak financiële dienstverlening en verzekeringen. In de andere bedrijfstakken nam het arbeidsvolume doorgaans toe, alhoewel in een trager tempo dan de werkgelegenheid uitgedrukt in VTE. De belangrijkste stijging deed zich voor in de tak vastgoed en diensten aan bedrijven.

GRAFIEK 4 - VERGELIJKING VAN HET VERLOOP VAN DE IN VTE UITGEDRUKTE WERKGELEGENHEID EN HET AANTAL GEWERKTE UREN TUSSEN 2000 EN 2001 : OPSPLITSING VAN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE PER BEDRIJFSTAK

(veranderingspercentages)

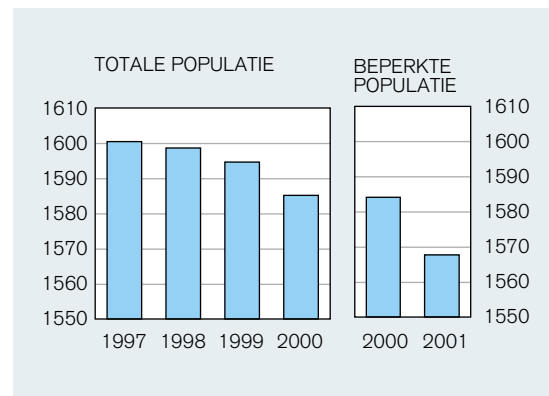

Bron : NBB, sociale balansen.

Dat het arbeidsvolume minder sterk groeide dan de werkgelegenheid, komt doordat de gemiddelde arbeidsduur voor zowel voltijdwerkers als deeltijdwerkers is gedaald. Zo is de gemiddelde arbeidsduur tussen 2000 en 2001 op jaarbasis afgenomen van 1.584 tot 1.568 uur per VTE, dat is een daling met 1 pct. Hoewel het effect dat het jaar 2000 een schrikkeljaar was, moeilijk

GRAFIEK 5 - GEMIDDELDE ARBEIDSDUUR VAN EEN VTE-WERKNEMER

(uren per jaar)

Bron : NBB, sociale balansen.

kwantificeerbaar is, heeft het de omvang van die ontwikkeling wellicht wel in de hand gewerkt. Die nieuwe daling versterkt de algemene vermindering van de gemiddelde arbeidsduur die sinds 1998 wordt opgetekend ondanks de sterkere groei van de economische activiteit aan het einde van de jaren negentig. In 1997 bedroeg de arbeidsduur gemiddeld nog 1.600 uur in alle ondernemingen samen. Het in 2001 in de beperkte populatie opgetekende peil ligt 2 pct. lager, wat overeenstemt met zowat 33 uur of iets minder dan een werkdag van een week!

Tussen 2000 en 2001 gold die daling van de arbeidsduur voor zowel voltijdwerkers als deeltijdwerkers, maar de vermindering was veel sterker voor de eerstgenoemde categorie. De voltijdwerkers in de ondernemingen van de beperkte populatie hebben in 2001 gemiddeld 1.562 uur gewerkt, tegen 1.578 uur het jaar voordien, terwijl een deeltijdwerker in 2001 gemiddeld 956 uur

werkte, dat is ongeveer 61 pct. van de arbeidsduur van zijn voltijds werkende collega, tegen 958 uur in 2000.

In elk van de bestudeerde bedrijfstakken liep de gemiddelde arbeidsduur terug vanaf soms zeer verschillende niveaus (zie bijlage 3). De grootste dalingen deden zich voor in de landbouw, de bouw en de nijverheid (vooral in de extractieve nijverheid, waar de arbeidsduur met 2,6 pct. afnam). In de diensten bleef de inkrimping doorgaans beperkter, hoewel de geaggregeerde gegevens soms vrij uiteenlopende situaties verhullen, zoals in de horeca, waar de gemiddelde arbeidsduur met 3,3 pct. daalde en in de bedrijfstak vastgoed en diensten aan bedrijven, waar de inkrimping amper 0,1 pct. bedroeg.

1.3 ENKELE STRUCTURELE KENMERKEN VAN DE WERKGELEGENHEID

In 2001 is het gebruik van de verschillende mogelijkheden inzake personeelsflexibiliteit door de ondernemingen toegenomen. Tegen de achtergrond van het conjunctuurverloop tijdens het verslagjaar, werd het personeelsbestand neerwaarts aangepast. Ten opzichte van 2000 werd immers minder vaak een beroep gedaan op uitzendkrachten en daalde het aantal werknemers

met een arbeidsovereenkomst van bepaalde duur, wellicht als gevolg van het deels niet vernieuwen van dergelijke contracten. Het aandeel van de deeltijdarbeid steeg licht. Al deze vaststellingen doen vermoeden dat de ondernemingen zich hebben trachten aan te passen in de loop van 2001 aan de neerwaartse ontwikkeling van hun activiteit en afzetmogelijkheden, zonder tot grote aantallen ontslagen te besluiten.

*Uitzendarbeid*¹

Volgens de voor de beperkte populatie beschikbare gegevens heeft 96,6 pct. van de loontrekkenden in de ondernemingen die een volledig schema neerlegden, in 2001 een activiteit uitgeoefend als in het personeelsregister ingeschreven werknemer. Dat is een stijging met 0,3 procentpunt ten opzichte van het voorgaande jaar, ten koste van het aandeel van de uitzendkrachten dat in dezelfde mate is gekrompen, zodat die werknemerscategorie bijna 10 pct. prijsgeeft. Het uitzendpersoneel vertegenwoordigde aldus in 2001 nog slechts 2,8 pct. van de in VTE uitgedrukte werkgelegenheid, tegen 3,1 pct. in

¹ Enkel de ondernemingen die een volledig schema hebben neergelegd, verstrekken informatie over het uitzendpersoneel en de personen die ter beschikking van de onderneming zijn gesteld. Volgens de beroepsfederatie van uitzendkantoren werkte ongeveer 40 pct. van de uitzendkrachten in 2000 in ondernemingen met ten hoogste 50 werknemers. Het aandeel van die werknemers is in de analyse bijgevolg onderschat.

TABEL 3 – STATUUT VAN DE WERKNEMERS TEWERKGESTELD IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA HEBBEN NEERGELEGD

(procenten van de in VTE uitgedrukte gemiddelde werkgelegenheid)

	1997	1998	1999	2000	2000	2001
	(totale populatie)			(beperkte populatie)		
In het personeelsregister ingeschreven werknemers	96,8	96,4	96,5	96,3	96,3	96,6
Uitzendkrachten	2,4	2,7	2,7	3,0	3,1	2,8
Ter beschikking van de onderneming gestelde personen ¹ . .	0,8	0,9	0,7	0,7	0,6	0,6

Bron: NBB, sociale balansen.

¹ Werknemers die aan een onderneming verbonden zijn via een inschrijving in het personeelsregister van dat bedrijf en die ter beschikking worden gesteld van een andere onderneming die een sociale balans moet indienen, worden tweemaal geboekt.

2000, wat wees op een breuk in de regelmatige groei die tussen 1997 en 2000 werd opgetekend. De weliswaar bijzonder conjunctuurgevoelige inkrimping van het beroep op dit arbeidsstelsel past in een periode waarin de activiteit ten opzichte van 2000 terugliep en weerspiegelt de aanpassing van de productie van de ondernemingen aan de veranderingen in hun omzet.

Het volume van de door uitzendkrachten gewerkte uren en de voor hen gemaakte personeelskosten zijn in 2001 eveneens gedaald ten opzichte van 2000, namelijk met respectievelijk 3,4 en 2,4 pct. Daarentegen is het gemiddeld aantal jaarlijks door een uitzendkracht gewerkte uren licht gestegen, net als de kosten per uur en per VTE. Een en ander is te verklaren door de vermindering van het beroep op uitzendarbeid in de takken van de nijverheid die vooral arbeiders tewerkstellen. Het relatieve aandeel van arbeiders in het uitzendpersoneel is dus ten opzichte van 2000 gedaald, maar hun loonshalen zijn lager dan die voor bedienden, wat bijdraagt tot de toename van de gemiddelde kosten per eenheid.

Het beroep op uitzendkrachten varieert naar gelang van de bedrijfstak (zie bijlage 4). Het schommelt tussen 6 pct. van de in VTE uitge-

drukte werkgelegenheid in de horeca en 0,5 pct. in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening. Tijdens het beschouwde boekjaar is de uitzendarbeid blijven groeien in twee wellicht minder conjunctuurgevoelige bedrijfstakken die er reeds ruimschoots gebruik van maakten, namelijk de landbouw en de collectieve, sociale en persoonlijke diensten. De tewerkstelling van uitzendkrachten is eveneens toegenomen in de bouwnijverheid waar de uitzendarbeid zich de komende jaren nog zal uitbreiden als gevolg van een recente wijziging in de wetgeving waarbij de verbodsbepalingen terzake werden opgeheven. Daarentegen verliest het aandeel van de uitzendarbeid veel terrein in de horeca, waar het met bijna 20 pct. terugliep, in de verwerkende nijverheid (ongeveer -13 pct.), in de tak vastgoed en diensten aan bedrijven (-7 pct.) en in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening, waar dat aandeel tussen 2000 en 2001 daalde van 0,8 tot 0,5 pct., een weliswaar spectaculaire teruggang die echter op een beperkt aantal werknemers van toepassing is.

Het beroep op uitzendkrachten is verhoudingsgewijs het grootst in de middelgrote ondernemingen. Het is daarentegen beperkter in de kleinere ondernemingen (waarvan slechts weinige een volledig schema neerleggen) en, vooral, in de bedrijven met meer dan 500 VTE, waar in 2001 amper 1,6 pct. van het personeelsbestand uit uitzendkrachten bestond. Daartegenover ligt het percentage van de in het personeelsregister ingeschreven personen het hoogst (98 pct.) in de grootste ondernemingen en neemt het af naarmate de ondernemingen kleiner worden, tot iets minder dan 92 pct. in de bedrijven met ten hoogste 10 VTE. In 2001 is het aandeel van de uitzendkrachten in alle bedrijven gedaald, behalve in de kleinste, waar het stabiel bleef. Het is evenwel bekend dat de sociale balans de situatie van de uitzendarbeid niet goed weergeeft in kleine ondernemingen; de meeste ervan dienen immers een verkorte sociale balans in en delen derhalve niets mee over het gebruik van uitzendkrachten.

TABEL 4 – UITZENDARBEID IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA HEBBEN NEERGELEGD

	2000	2001
In procenten van het totaal		
Aantal werknemers uitgedrukt in VTE	3,1	2,8
Gewerkte uren	3,7	3,4
Personeelskosten	2,6	2,4
In eenheden		
Gewerkte uren per VTE	1.841	1.850
Kosten per gewerkt uur (in euro)	20,4	21,0
Kosten per VTE (in euro)	37.577	38.876

Bron : NBB, sociale balansen.

TABEL 5 – STATUUT VAN HET PERSONEEL IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA HEBBEN NEERGELEGD: OPSPLITSING VOLGENS HET BELANG VAN HET IN 2000 IN VTE UITGEDRUKT ARBEIDSVOLUME

	In het personeelsregister ingeschreven werknemers		Uitzendkrachten		Ter beschikking van de onderneming gesteld personeel	
	2000	2001	2000	2001	2000	2001
Ten hoogste 10 werknemers	91,4	91,8	3,3	3,3	5,4	4,9
Meer dan 10 tot 50 werknemers	94,2	94,3	4,7	4,6	1,1	1,1
Meer dan 50 tot 100 werknemers	94,2	94,5	4,9	4,4	1,0	1,1
Meer dan 100 tot 500 werknemers	95,3	96,0	4,1	3,5	0,6	0,6
Meer dan 500 werknemers	97,9	98,0	1,7	1,6	0,4	0,3

Bron: NBB, sociale balansen.

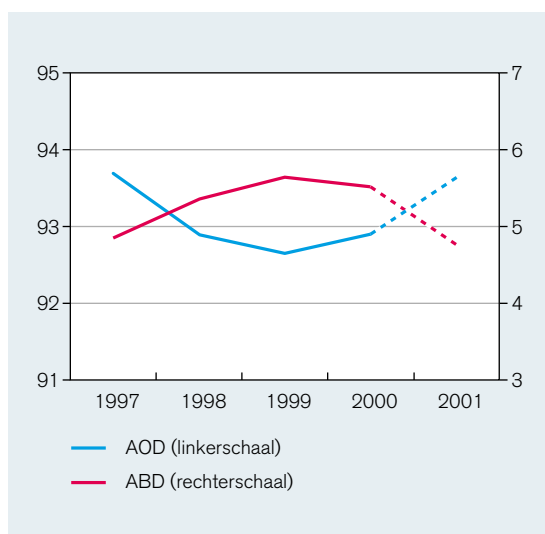
De arbeidsovereenkomsten voor bepaalde duur

Een min of meer belangrijke aanwending van arbeidsovereenkomsten voor bepaalde duur (ABD) vormt een tweede mogelijkheid om het arbeidsvolume aan de productievereisten aan te passen. Er mag immers van worden uitge-

gaan dat in een periode van laagconjunctuur de werkgevers minder hun toevlucht nemen tot uitzendarbeid en dat zij minder geneigd zijn arbeidsovereenkomsten voor bepaalde duur te verlengen. Het jaar 2001 geeft inderdaad een inkrimping van het aantal overeenkomsten voor bepaalde duur te zien ten opzichte van 2000 (-11 pct.), terwijl het aandeel van de arbeidsovereenkomsten voor onbepaalde duur (AOD) toeneemt tot 93,6 pct. van het totaal (tegen 92,9 pct. in 2000). Het aandeel van de vervangingsovereenkomsten bleef onveranderd op 1,4 pct. en dat van de overeenkomsten die worden afgesloten voor een duidelijk omschreven werk kromp van 0,4 tot 0,2 pct.

GRAFIEK 6 – VERLOOP VAN HET AANDEEL VAN DE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN VOOR ONBEPAALEDUUR (AOD) EN VAN DAT VAN DE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN VOOR BEPAALDE DUUR (ABD) TUSSEN 1997 EN 2001¹

(procenten)

Bron: NBB, sociale balansen.

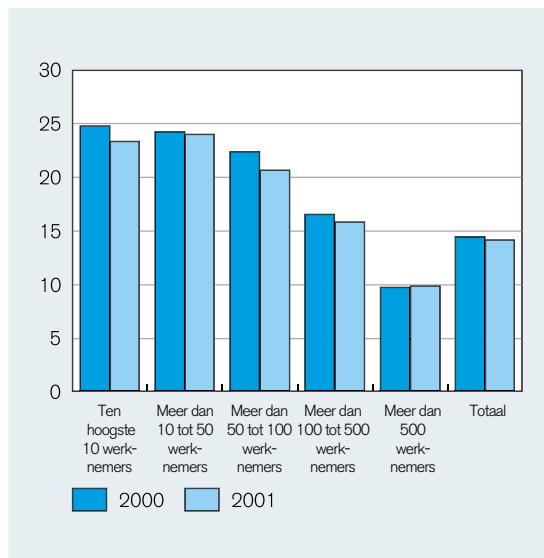
¹ Van 1997 tot 2000 hebben de gegevens betrekking op de totale populatie. Het verloop tussen 2000 en 2001 wordt geraamd aan de hand van de opgetekende verandering in de beperkte populatie.

De stijging van het aandeel van de AOD en de daarmee gelijklopende daling van dat van de ABD tussen 1999 en 2001 zou derhalve kunnen voortvloeien uit het samengaan van twee verschillende verschijnselen. In 2000, een jaar met een gunstige conjunctuur, bleek uit de toename van de AOD dat de ondernemingen een bepaald type van werknemers wilden aantrekken of behouden en dat de werknemers bij hun aanwerving een betere onderhandelingspositie innamen. Daartegenover zou in 2001, een jaar waarin de conjunctuur verslechterde, de groei van het AOD-aandeel ten opzichte van 2000 toe te schrijven zijn aan het niet-vernieuwen van sommige ABD door de werkgevers, die te kampen hadden met een vertraging van de economische activiteit.

Op basis van het personeelsverloop kan de rotatiesnelheid van het personeel worden geanalyseerd. De rotatiegraad voor de AOD (d.i. het resultaat van de vergelijking van het aantal uitredingen in 2001 t.o.v. de personeelssterkte aan het begin van het jaar), met name 14 pct., sloot gemiddeld beschouwd vrij nauw aan bij het peil van het voorgaande boekjaar. De rotatiegraad vermindert naarmate de omvang van de onderneming toeneemt, wat betekent dat het personeelsbestand van de werknemers met een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde duur sneller wordt vernieuwd in de kleine ondernemingen dan in de grote. Vergeleken met het jaar 2000 nam de rotatiegraad gemiddeld beschouwd af in de ondernemingen met minder dan 500 VTE; in de grootste bedrijven steeg hij daarentegen in lichte mate.

GRAFIEK 7 – ROTATIE¹ VAN DE WERKNEMERS MET EEN OVEREENKOMST VOOR ONBEPAALEDUUR IN 2000 EN 2001 IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA HEBBEN NEERGELEGD: OPSPLITSING VAN DE ONDERNEMINGEN VOLGENS HET BELANG VAN DE WERKGELEGENHEID IN VTE IN 2000

(procenten)

Bron: NBB, sociale balansen.

¹ De rotatiegraad wordt gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal in 2001 geregistreeerde uitredingen en het personeelsbestand aan het einde van het boekjaar 2000. Dit personeelsbestand wordt berekend op basis van de werkgelegenheid aan het einde van het boekjaar 2001 verminderd met de in de loop van het boekjaar 2001 geregistreeerde intredingen en vermeerderd met de uitredingen tijdens dat jaar.

Net als bij de uitzendarbeid, verschilt het gebruik van overeenkomsten voor bepaalde duur van de ene bedrijfstak tot de andere (zie bijlage 5). Vergeleken met 2000 loopt het in 2001 nagenoeg overal terug, met uitzondering van de collectieve, sociale en persoonlijke diensten en vervoer en communicatie¹. De daling komt vooral tot uiting in de bedrijfstakken van de verwerkende nijverheid (-22 pct.) en de bouwnijverheid (-46 pct.). Het aandeel van de overeenkomsten voor bepaalde duur daalt eveneens in de bedrijfstakken van de horeca (-7 pct.) en de landbouw (-30 pct.), twee bedrijfstakken waar dergelijke overeenkomsten traditiegetrouw vaak voorkomen, omdat er veel met seizoenarbeiders wordt gewerkt.

Het aantal overeenkomsten voor bepaalde duur neemt toe met de omvang van de onderneming: in 2001 beliep hun aandeel 2,9 pct. in de ondernemingen met ten hoogste 50 VTE en 5,8 pct. in de ondernemingen die meer dan 500 VTE tewerkstellen. Tussen 2000 en 2001 is dit aandeel totaal beschouwd in alle soorten van ondernemingen, ongeacht de omvang ervan, geslonken.

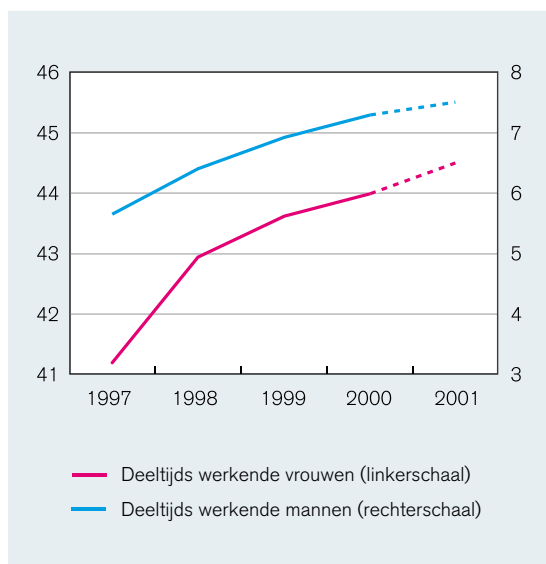
Deeltijdarbeid

Arbeidsovereenkomsten voor bepaalde duur betreffen vaker deeltijdbanen. In 2001 werden gemiddeld twee op tien overeenkomsten voor onbepaalde duur afgesloten voor deeltijdbanen. Voor contracten voor bepaalde duur bedroeg die verhouding 30 pct., voor overeenkomsten die worden afgesloten voor een duidelijk omschreven werk 35 pct. en voor de vervangingsovereenkomsten nagenoeg 60 pct. Deeltijdarbeid vormt een derde mogelijkheid om het arbeidsvolume op een flexibele manier aan te passen. In een periode van conjunctuurvertraging gaan werkgevers wellicht gemakkelijker in op vragen van hun werknemers naar deeltijdarbeid en stijgt derhalve het aandeel van de deeltijdarbeid.

¹ De toename van het aantal overeenkomsten voor bepaalde duur is uitsluitend toe te schrijven aan de stijging in de bedrijfstakdivisie van post en telecommunicatie (NACE-Bel 64).

GRAFIEK 8 – VERLOOP VAN HET AANDEEL VAN VROUWELIJKE EN MANNELIJKE DEELTIJDWERKERS TUSSEN 1997 EN 2001¹

(procenten)

Bron: NBB, sociale balansen.

¹ De gegevens van 1997 tot 2000 hebben betrekking op de totale populatie. Het verloop tussen 2000 en 2001 wordt geraamd aan de hand van de opgetekende verandering in de beperkte populatie.

In de ondernemingen van de beperkte populatie is de deeltijdarbeid in 2001 dan ook licht toegenomen ten opzichte van 2000, namelijk met 1,2 pct. Bij de mannen werkte 6 pct. deeltijds, bij de vrouwen 43,7 pct. Dat is een stijging met 3,5 pct. voor de mannen (van 5,8 pct. tot 6,0 pct.) en 1,2 pct. voor de vrouwen (van 43,2 pct. tot 43,7 pct.). Sinds 1997 gaan deze verhoudingen langzaam maar bestendig omhoog en vertonen ze grotendeels hetzelfde verloop. Dankzij het gebruik van deeltijdbanen kunnen bovendien zowat 11 pct. meer mensen worden tewerkgesteld dan wanneer alle werknemers een voltijdbaan zouden hebben. Voor zover de werknemers er zelf voor kiezen, is deeltijdarbeid aan te moedigen, temeer daar hij werkgelegenheidsbevorderend is.

Bovendien neemt het aandeel van deeltijdarbeid (alle soorten contracten samen) toe met de omvang van de ondernemingen, net als de voorgaande jaren. Het bedraagt 15 pct. in de

TABEL 6 – DEELTIJDARBEID¹

(procenten)

	Aandeel deeltijdarbeid (einde periode)			Gemiddelde contractuele duur van een deeltijdbaan ten opzichte van een voltijdbaan ²	Gemiddelde effectieve duur van een deeltijdbaan ten opzichte van een voltijdbaan ³	Extra banen dankzij deeltijdarbeid (in procenten) ⁴
	Totaal	Mannen	Vrouwen			
In 2001, veranderingspercentages t.o.v. 2000	2,1	3,5	1,2	1,2	0,8	1,2
In 2000	20,8	7,3	44,0	56,2	57,8	10,0
In 1999	20,7	6,9	43,6	56,3	57,9	10,0
In 1998	20,0	6,4	42,9	55,8	57,4	9,6
In 1997	18,5	5,7	41,2	55,6	57,2	8,9
In 2001, in de ondernemingen volgens de in VTE uitgedrukte werkgelegenheid in 2000						
Ten hoogste 10 werknemers	25,5	12,4	49,0	48,8	49,9	14,8
Meer dan 10 tot 50 werknemers	15,0	5,0	36,0	55,2	55,4	7,4
Meer dan 50 tot 100 werknemers	14,2	4,0	35,1	59,2	58,6	6,1
Meer dan 100 tot 500 werknemers	17,3	4,2	39,4	60,5	61,2	7,4
Meer dan 500 werknemers	23,5	6,8	48,8	61,9	64,9	9,7

Bron: NBB, sociale balansen.

¹ De cijfers voor 1997, 1998, 1999 en 2000 worden berekend op basis van de totale populatie. De gegevens voor 2001 worden berekend op basis van de beperkte ondernemingspopulatie.

² Berekend op basis van rubriek 100 «gemiddeld aantal werknemers».

³ Berekend op basis van rubriek 101 «effectief aantal gewerkte uren».

⁴ Verschil tussen het werkelijke aantal banen (som van voltijd- en deeltijdbanen) en het aantal banen dat nodig zou zijn geweest om hetzelfde arbeidsvolume te bereiken met alleen maar voltijdwerkers.

ondernemingen met 10 tot 50 VTE tot bijna 24 pct. in de ondernemingen met meer dan 500 VTE. Ook de zeer kleine bedrijven, met ten hoogste tien VTE, doen echter vaak een beroep op deeltijdwerkers, die er bijna 26 pct. van het personeelsbestand uitmaken. In de kleinste ondernemingen is de gemiddelde contractuele duur van deeltijdbanen ook het geringst. Een deeltijdwerker werkt er gemiddeld 49 pct. van een voltijdbaan, tegen 62 pct. in de grootste ondernemingen.

De positie van de vrouwen op de arbeidsmarkt

Aan de hand van de sociale balans kan, ten slotte, de relatieve positie van de vrouw op de arbeidsmarkt in zekere mate¹ worden beoordeeld. In 2001 maakten vrouwen 37 pct. van de werknemers uit in de ondernemingen van de beperkte populatie. Hun aandeel in het totale personeelsbestand is met 0,5 procentpunt gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar. Ze vormen de meerderheid van de werkne-

mers in de bedrijfstak van de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening en zijn sterk vertegenwoordigd, nagenoeg even sterk als de mannen, in de horeca, de financiële dienstverlening en verzekeringen, de handel, de collectieve, sociale en persoonlijke diensten, het vastgoed en de diensten aan ondernemingen. Ze zijn sterk in de minderheid in de bouwnijverheid, de extractieve nijverheid en in de tak van energie en water. Daarenboven is deeltijdwerk, zowel voor mannen als voor vrouwen, het meest ontwikkeld in de bedrijfstakken waarin de vrouwen sterk actief zijn. Over het geheel van de bedrijfstakken zijn er nog altijd meer vrouwelijke dan mannelijke deeltijdwerkers. In de bouwnijverheid en in de verschillende industriële bedrijfstakken worden deeltijdbanen nagenoeg uitsluitend door vrouwen uitgeoefend.

¹ Met de informatie uit de sociale balans is het bijvoorbeeld niet mogelijk de gegevens inzake geslacht en het soort van arbeidsovereenkomst tegenover elkaar te plaatsen. Een dergelijke koppeling zou nochtans erg nuttig zijn voor de analyse van de gender gap op de arbeidsmarkt, zoals de Europese Commissie suggereert in de werkgelegenheidsrichtsnoeren.

TABEL 7 – OPSPLITSING VAN DE TOTALE WERKGELEGENHEID EN DE DEELTIJDARBEID VOLGENS GESLACHT EN BEDRIJFSTAK AAN HET EINDE VAN 2001

(procenten)

Bedrijfstakken	Relatief aandeel		Aandeel deeltijdarbeid	
	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen
Landbouw	29,1	70,9	52,9	13,5
Extractieve nijverheid	7,2	92,8	27,0	1,0
Verwerkende nijverheid	20,9	79,1	22,4	2,6
Energie en water	16,6	83,4	24,0	1,0
Bouwnijverheid	5,8	94,2	32,5	1,1
Vervoer en communicatie	25,4	74,6	31,5	9,4
Handel en reparaties	43,8	56,2	50,1	6,4
Horeca	47,2	52,8	55,8	43,1
Financiële dienstverlening en verzekeringen	46,7	53,3	31,2	4,0
Vastgoed en diensten aan bedrijven	42,3	57,7	46,4	10,3
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	77,7	22,3	57,4	17,5
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	43,2	56,8	35,9	13,3
Totaal	37,0	63,0	43,7	6,0

Bron : NBB, sociale balansen.

2. PERSONEELSKOSTEN

De gegevens van de sociale balans kunnen niet rechtstreeks worden vergeleken met de informatie over de personeelskosten in de nationale rekeningen. Bepaalde kosten die in de nationale rekeningen in de loonsom worden geboekt, zijn immers niet terug te vinden in de sociale balans. Dat is onder meer het geval voor de stortingen van ondernemingen aan gepensioneerde personeelsleden, maar ook voor bepaalde duidelijk personeelsgebonden herstructureringskosten. Bovendien berust de sociale balans, zoals eerder reeds vermeld, voor de analyse van de situatie in 2001 op een beperkte groep van ondernemingen, waaruit onder meer de in de loop van 2000 en 2001 opgerichte of verdwenen ondernemingen werden geschrapt. De structuur van die beperkte populatie wijkt derhalve af van de voor de samenstelling van de nationale rekeningen gebruikte structuur. De personeelskosten voor het geheel van de in het personeelsregister van de ondernemingen uit de beperkte populatie ingeschreven werknemers zijn tussen 2000 en 2001 met 6 pct. gestegen. Met 11,2 pct. kwam de

verhoging veel sterker tot uiting bij de deeltijd- dan bij de voltijdwerkers, waar ze beperkt bleef tot 5,4 pct.

Die ontwikkeling kan gedeeltelijk worden toegeschreven aan de groei van de werkgelegenheid, die met 2,5 pct. in VTE is toegenomen (1,9 pct. voor de voltijdwerkers en 5,9 pct. voor de deeltijdwerkers). Voor het overige weerspiegelt ze de verhoging van de gemiddelde jaarlijkse kosten per werknemer, die 3,4 pct. per VTE bedroeg (3,5 pct. voor voltijdwerkers en 5,0 pct. voor deeltijdwerkers). Aangezien het in arbeidsuren uitgedrukte werkgelegenheidsvolume minder sterk groeide dan de werkgelegenheid, viel de stijging van de personeelskosten per uur hoger uit dan die van de kosten per werknemer.

In de ondernemingen van de beperkte populatie bedroegen de gemiddelde kosten per arbeidsuur in 2001 28,65 euro, tegen 27,41 euro in 2000, dit is een toename met 4,5 pct. De stijging kwam iets sterker tot uiting bij de deeltijdwerkers, een ontwikkeling die wellicht veeleer verband houdt met een verandering in de structuur van de deeltijds werkende populatie (bijvoorbeeld indien meer

TABEL 8 – PERSONEELSKOSTEN VOOR DE IN HET PERSONEELSREGISTER INGESCHREVEN WERKNEMERS

	Totale populatie				Beperkte populatie		Veranderingen tussen 2000 en 2001 in de beperkte populatie
	1997	1998	1999	2000	2000	2001	
Per werknemer, in euro							
per voltijdwerker	38.860	40.452	41.534	42.193	44.290	45.836	3,5
per deeltijdwerker	18.696	19.130	19.559	20.069	21.926	23.022	5,0
per voltijds equivalent	38.274	39.706	40.658	41.361	43.430	44.916	3,4
Per gewerkt uur, in euro							
per voltijdwerker	24,36	25,39	26,14	26,72	28,07	29,34	4,5
per deeltijdwerker	20,48	20,93	21,26	21,97	22,89	24,09	5,2
gemiddeld	23,91	24,84	25,49	26,09	27,41	28,65	4,5
Kostprijs per uur van een deeltijdwerker in procenten van een voltijdwerker	84,1	82,5	81,3	82,2	81,6	82,1	–

Bron: NBB, sociale balansen.

werknemers met een hoger dan gemiddeld loon overstappen van een voltijd- naar een deeltijdbaas) dan met een echte kostenstijging voor deeltijdarbeid.

Interessant is dat 14 pct. van de werknemers tewerkgesteld is in een onderneming waar de uurloonkosten per VTE tussen 2000 en 2001 zijn teruggelopen. In die groep van ondernemingen is het budget voor personeelskosten met slechts 2,2 pct. gestegen, terwijl het personeelsbestand in VTE over dezelfde periode met meer dan 6 pct. toenam. Aan het andere uiterste werken bijna twee op drie werknemers van de beperkte populatie in een onderneming

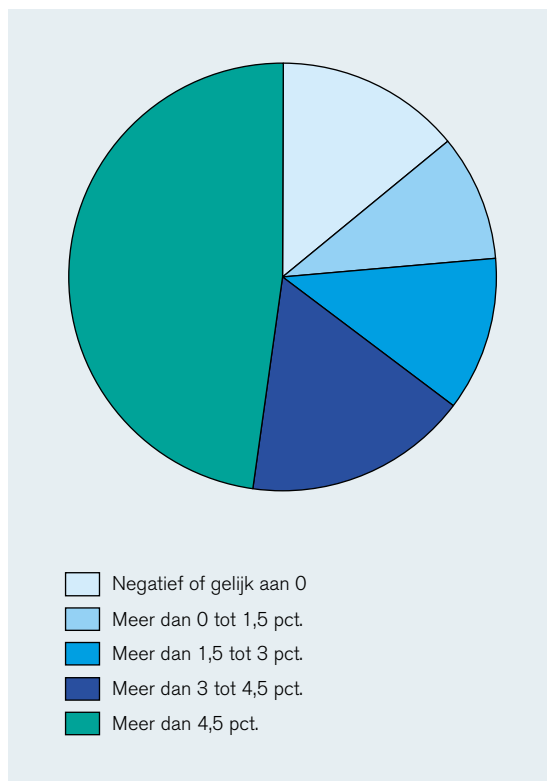
waar de stijging meer dan 3 pct. bedroeg. In de helft van de ondernemingen stegen de uurloonkosten méér dan het gemiddelde, met name met gemiddeld 8,8 pct. Ter herinnering, de loonsverhoging als gevolg van de automatische indexering beliep in 2001 gemiddeld 2,5 pct.

De relatieve niveaus van de uurloonkosten in de verschillende bedrijfstakken lopen sterk uiteen (zie bijlage 7). De hoogste uurloonkosten worden opgetekend in de bedrijfstak energie en water: met 53,25 euro per arbeidsuur liggen ze meer dan drie keer hoger dan de uurloonkosten in de horeca, de bedrijfstak met de laagste uurlonen. Ook de bedrijfstak van de financiële dienstverlening wordt gekenmerkt door hoge uurloonkosten van iets minder dan 43 euro. De verschillen tussen de overige bedrijfstakken zijn minder uitgesproken: onderaan bevinden zich de horeca en de landbouw, met gemiddelde uurloonkosten van respectievelijk 17,47 en 20,11 euro. Aan het andere uiteinde, in de verwerkende nijverheid, de vastgoedsector en de diensten aan bedrijven, bedragen de personeelskosten respectievelijk 31,08 en 30,15 euro per arbeidsuur.

Niet enkel de niveaus, maar ook de opgetekende veranderingen waren erg verschillend. Een bijzonder uitgesproken verhoging met ongeveer of met meer dan 7 pct. deed zich voor in de extractieve nijverheid, vervoer en communicatie en de landbouw. De kans bestaat echter dat de in de sociale balans opgetekende ontwikkeling niet de situatie in de volledige landbouwsector weerspiegelt, gelet op de geringe representativiteit van deze bedrijfstak in de beperkte populatie van de sociale balans. In de ondernemingen van de tak energie en water en de horeca werd een stijging met om en nabij 6 pct. opgetekend. Elders bleef de verhoging beperkt tot 4 à 5 pct., behalve in de financiële dienstverlening, de vastgoedsector en de diensten aan ondernemingen, alsook in de collectieve, sociale en persoonlijke diensten, waar de stijging met zowat 3,5 pct. nog geringer uitviel.

GRAFIEK 9 – TEWERKGESTELDE WERKNEMERS IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE: OPSPLITSING VOLGENS DE GEMIDDELDE STIJGING VAN DE PERSONEELSKOSTEN PER GEWERKT UUR IN HUN ONDERNEMING TUSSEN 2000 EN 2001

(procenten van het totaal)

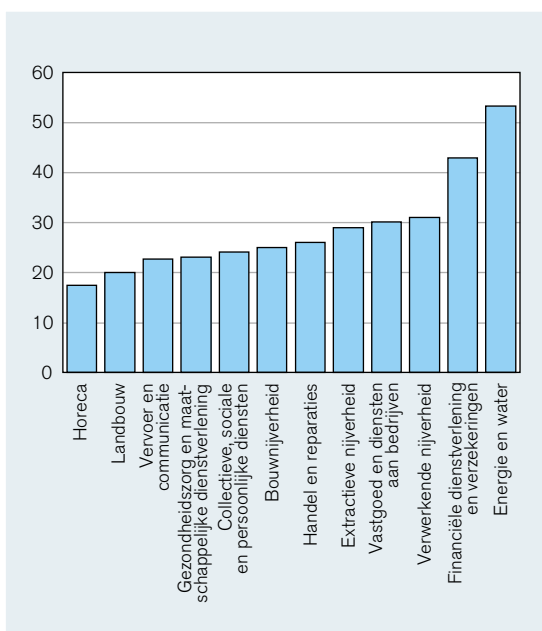

Bron: NBB, sociale balansen.

GRAFIEK 10 – PERSONEELSKOSTEN PER GEWERKT UUR IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE IN 2001: OPSPLITSING VAN DE ONDERNEMINGEN PER BEDRIJFSTAK

(jaargemiddelden, in euro)

Bron: NBB, sociale balansen.

3. OPLEIDING EN VORMING VAN DE ARBEIDSKRACHTEN

In 2001 hebben de Europese werkgelegenheidsrichtsnoeren de permanente vorming van de bevolking op arbeidsleeftijd een centrale plaats gegeven in de Europese werkgelegenheidsstrategie¹. De lidstaten werden verzocht de nodige voorzieningen te treffen opdat iedereen zich, na afloop van de schoolse basisopleiding, gedurende zijn hele loopbaan permanent zou kunnen bijscholen.

In het kader van een Europese economie die de ambitie heeft om uit te groeien tot de meest competitieve kenniseconomie ter wereld (Europese top van Lissabon, maart 2000), is de permanente vorming van de werknemers een belangrijke inzet geworden. Een kwalitatief sterke opleiding van de arbeidskrachten vormt een waarborg voor de efficiëntie en het succes

van de ondernemingen in een sterke competitieve omgeving. Studies² hebben aangetoond dat er een positief verband bestaat tussen opleiding en productiviteit en de arbeidskracht wordt overigens geacht daar baat bij te hebben voor zover zijn werkgelegenheidsvooruitzichten en zijn bezoldigingsniveau door opleiding en vorming worden beïnvloed.

Ten slotte wordt vorming ook beschouwd als een van de dimensies van de kwaliteit van de arbeid, wat een nieuw accent is in de Europese werkgelegenheidsstrategie, naast de eerder reeds vastgelegde kwantitatieve doelstellingen³. Een van de kwaliteitsindicatoren heeft meer bepaald betrekking op het percentage arbeidskrachten die een opleiding volgen. De mate waarin de ondernemingen hun activiteiten inzake beroepsopleiding ontplooiën, wordt dus zeer belangrijk.

Vóór de Europese richtsnoeren werden geformuleerd, hadden de sociale gesprekspartners in België, meer bepaald in het in 1998 ondertekende interprofessioneel akkoord, kwantitatieve doelstellingen inzake de beroepsopleiding van de werknemers vastgesteld teneinde initiatieven in dit domein aan te moedigen. Krachtens dat akkoord zouden de door de ondernemingen geleverde opleidingsinspanningen in 2004, in begrotingstermen, 1,9 pct.⁴ van de loonsom moeten belopen. Voor 2000 en voor 2002 zijn tussentijdse doelstellingen vastgelegd van respectievelijk 1,4 pct. en 1,6 pct. Het interprofessioneel akkoord van eind 2000 heeft de middellange-termijndoelstellingen inzake

¹ Europese Commissie (2001), *De richtsnoeren voor de werkgelegenheid 2001*, Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen van 24 januari 2001, Luxemburg.

² Dearden L., Reed H. and Van Reenen J. (2000), "Who gains when workers train? Training and corporate productivity in a panel of British industries", CEPR, Discussion paper n°2486, ou Goux D. and Maurin E. (2000), "Returns to firm-provided training evidence from French worker-firm matched data", *Labour economics*, n°71-19.

³ Raad van de Europese Unie (2001), *Verslag van het Comité voor de werkgelegenheid over de indicatoren voor de kwaliteit van de arbeid*, Brussel, november.

⁴ Deze doelstelling is vastgelegd op basis van het gemiddelde van de drie buurlanden (Frankrijk, Nederland en Duitsland), opgetekend in 1993 als resultaat van de eerste CVTS-enquête.

TABEL 9 – KENMERKEN VAN DE CVTS-ENQUETE EN VAN DE SOCIALE BALANS

	CVTS	Sociale balans
Gegevenstype	Enquête bij de werkgevers	Bijlage bij de jaarrekeningen
Betrokken ondernemingen	Meer dan 10 werknemers	Alle ¹
Referentieperiode	12 maanden	Boekjaar
Frequentie	1993, 1999	Jaarlijks (vanaf 1996)
Vergelijkbaarheid	Geharmoniseerd (EU)	–
Soort van opleiding	Gestructureerde opleidingsactiviteiten	Gestructureerde opleidingsactiviteiten
Uitgesloten sectoren (NACE ²)	A, B, L, M, N, P, Q	L, M, P, Q
Onderzochte variabelen	Grootte van de ondernemingen en bedrijfstak, soort, sociaal-economisch statuut, inhoud, duur en kostprijs van de opleiding, organisatie en beheer van de opleidingsactiviteiten	Grootte van de ondernemingen en bedrijfstak, soort, duur en kostprijs van de opleiding

¹ Voor een nauwkeurige definitie van de ondernemingen die verplicht zijn een sociale balans in te dienen, zie voetnoot 1.

² Lijst van de rubrieken en de subrubrieken van de NACE-Bel-nomenclatuur als bijlage 9.

opleiding hernieuwd en dringt aan op een beleid dat vooral op de oudere werknemers is gericht.

De ontwikkeling van acties inzake permanente vorming kan worden gevolgd aan de hand van verschillende gegevensbronnen. Naast de enquêtes bij individuen (de "Arbeidskrachtentelling") of bij Belgische en Europese gezinnen (de "Panel Study on Belgian households" en de "European Community Household Panel"), zijn belangrijke informatiebronnen voor België ook nog de op Europees niveau gehouden enquête "Continuing vocational training" (CVTS), enerzijds, en de sociale balans van de ondernemingen, anderzijds.

Kenmerkend voor deze beide enquêtes is dat zij de werkgevers ondervragen, niet de begunstigen, en dat zij betrekking hebben op een referentieperiode van 12 maanden. De bedoeling ervan is de programma's voor gestructureerde opleiding¹ te inventariseren (zij zijn dus noch gericht op informele opleiding², noch op basisopleiding) en zij hebben enkel betrekking op de vorming die wordt gefinancierd door de werkgever. De CVTS-enquête is gericht op de loontrekkenden van de ondernemingen met ten minste 10 werknemers in dienst, terwijl de sociale balans betrekking heeft op de werknemers van alle ondernemingen – met uitzondering van de kleine vzw's met min-

der dan 20 VTE-werknemers – en exhaustiever is vanuit het oogpunt van de bedrijfstakken.

De eerste enquête van Eurostat naar de permanente beroepsopleiding in de ondernemingen van de Europese Unie (de CVTS) werd georganiseerd in 1994. Het is een geharmoniseerde enquête die betrouwbare internationale vergelijkingen mogelijk maakt en op basis waarvan voor het jaar 1993 een lijst kan worden opgesteld van de activiteiten inzake permanente vorming in de ondernemingen. Deze enquête werd herhaald in 2000 (met betrekking tot de cijfers voor 1999) en de eerste resultaten ervan werden gepubliceerd in 2002. De resultaten van de Europese enquête konden voor het eerst worden vergeleken met die van de sociale balans voor het jaar 1999.

De structuur van deze paragraaf ziet er als volgt uit: om te beginnen, worden de resultaten

¹ Het betreft opleidingsmaatregelen en -activiteiten die geheel of gedeeltelijk door de ondernemingen worden gefinancierd ten voordele van het personeel dat zij op basis van een arbeidscontract tewerkstellen; die opleiding wordt verstrekt in de vorm van cursussen of stages.

² Hier worden de andere vormen van opleiding bedoeld, zoals tutoraat, opleiding op de werkplaats of in de eigenlijke arbeidssituatie, rotatie van personen op de werkplek, uitwisselingen of "dubbel"werknemers, leer- of kwaliteitsclubs, zelfopleiding, schriftelijke opleiding, conferenties, ateliers en seminars.

van de CVTS-enquête geanalyseerd om, enerzijds, België's positie ten opzichte van zijn Europese buurlanden toe te lichten op het vlak van beroepsopleiding in de ondernemingen en, anderzijds, om het verloop van de indicatoren tussen 1993 en 1999 aan te tonen. Bovendien verstrekt de CVTS-enquête supplementaire informatie ten opzichte van de sociale-balansgegevens. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de toegang tot opleiding afhankelijk van de sociaal-economische categorie waartoe de werknemer behoort, een criterium op basis waarvan kan worden nagegaan in welke mate de toegang tot dit soort van opleiding democratischer wordt. Vervolgens worden de resultaten van de meest recente CVTS-enquête vergeleken met die van de sociale balans betreffende 1999. Op basis van deze vergelijking kan worden nagegaan in hoeverre de cijfers van de sociale balans relevant zijn ten opzichte van een internationale enquête die vrij betrouwbare resultaten oplevert. Tot slot volgt een bespreking van de resultaten inzake de in 2001 in de ondernemingen van de beperkte populatie verschaft beroepsopleiding, zoals die blijken uit de sociale balans.

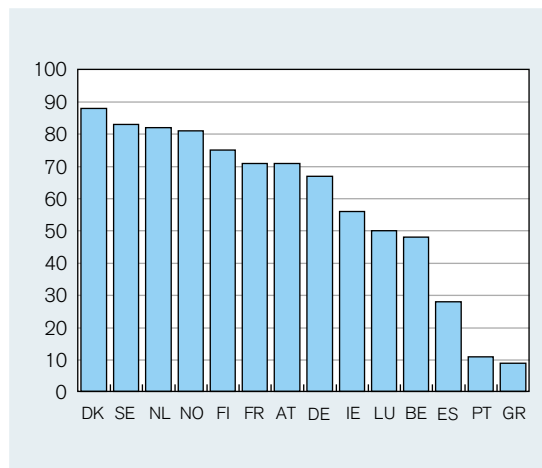
3.1 CVTS-ENQUETE

Vanuit Europees standpunt schommelde het percentage van de ondernemingen die cursussen in het kader van permanente beroepsopleiding hebben georganiseerd, in 1999 tussen 9 pct. in Griekenland en 88 pct. in Denemarken. In België lag dat cijfer (48 pct.) relatief laag vergeleken met de Scandinavische landen en de buurlanden Nederland (82 pct.), Frankrijk (71 pct.) en Duitsland (67 pct.).

De landenverschillen zijn minder groot wat de participatiegraad in de ondernemingen met gestructureerde opleidingsactiviteiten betreft: zij varieerden tussen 35 pct. in Oostenrijk en 63 pct. in Zweden. In België genoten 54 pct. van de werknemers in de ondernemingen met opleidingsactiviteiten een opleiding. In ons land blijkt dat percentage overigens afhankelijk te

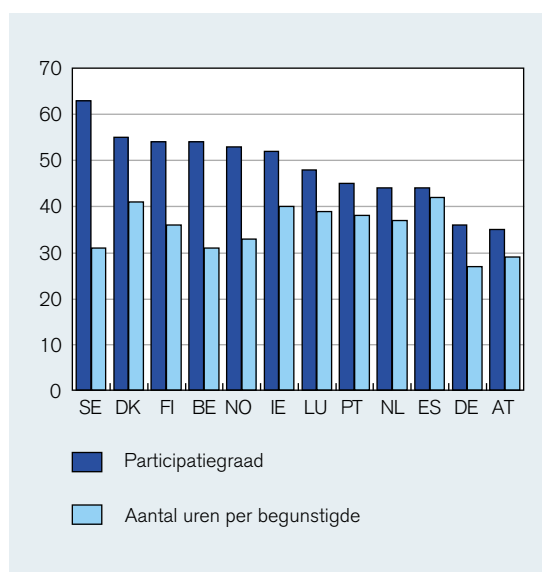
GRAFIEK 11 - AANDEEL VAN DE ONDERNEMINGEN MET GESTRUCTUREERDE OPLEIDINGSACTIVITEITEN IN DE EU EN IN NOORWEGEN IN 1999

(procenten van het totaal)

Bron: Eurostat, CVTS.

GRAFIEK 12 - PARTICIPATIEGRAAD EN AANTAL UREN OPLEIDING PER BEGUNSTIGDE IN DE ONDERNEMINGEN MET GESTRUCTUREERDE OPLEIDINGSACTIVITEITEN IN DE EU-LANDEN EN IN NOORWEGEN IN 1999

Bron: Eurostat, CVTS

zijn van de grootte van de ondernemingen: om en nabij 45 pct. in de ondernemingen met 10 tot 249 loontrekkenden en bijna 60 pct. in de ondernemingen die ten minste 250 werknemers in dienst hebben. De duur van de opleiding per deelnemer, ten slotte, varieert van 27 uur in Duitsland tot 42 uur in Spanje. In 1999 bedroeg de opleidingsduur in België gemiddeld 31 uur.

In 1999, evenmin als in 1993, bestond er een verband tussen, enerzijds, het percentage bedrijven met opleidingsactiviteiten en, anderzijds, de mogelijkheden die de loontrekkenden worden geboden om een opleiding te volgen en de tijd die aan die opleiding wordt besteed in de verschillende Europese landen¹. Uit de gelijktijdige analyse van de participatiegraad en het aantal opleidingsuren per begunstigde blijkt evenwel dat de respectieve landen op het vlak van beroepsopleiding niet allemaal dezelfde strategie toepassen. Het feit dat er geen nauwer verband bestaat tussen de relatieve positie van een land wat het opleidingsvolume en het participeren aan die opleidingen betreft, zou kunnen wijzen op een keuze tussen een extensieve en een intensieve opvatting van het investeren in opleidingen². In een land met een gering opleidingsvolume en een groot aantal werknemers die opleiding volgen, overheerst de extensieve opvatting en ligt de participatiegraad doorgaans hoger dan het aantal uren opleiding. Dit scenario geldt voor de Scandinavische landen en voor België. Andere landen daarentegen geven de voorkeur aan de intensieve opvatting, waarbij een relatief langdurige opleiding wordt verschaft aan een gemiddeld of lager dan gemiddeld percentage werknemers. Tot deze landen behoren Spanje en Portugal.

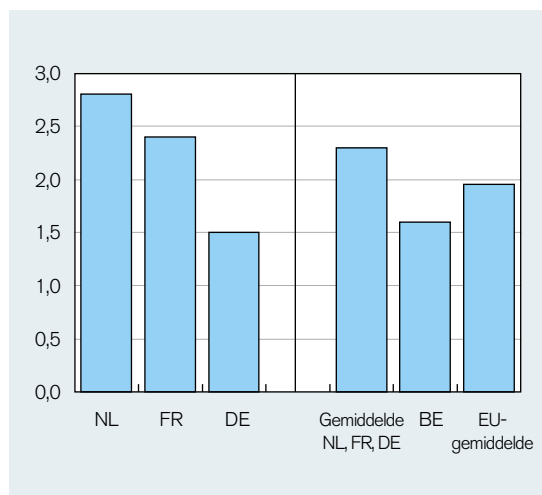
De opleidingsduur lijkt te verzwakken naarmate de deelname eraan toeneemt, waardoor de ongelijk-

¹ Nestler K. en Kailis E. (2002), "Continuing vocational training survey in enterprises in the European Union and in Norway (-CVTS2-)", *Statistics in focus*, 3/2002.

² Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) (1999), "Training of adult workers in OECD countries: Measurement and Analysis", *Employment Outlook*, June.

GRAFIEK 13 – KOSTEN VOOR GESTRUCTUREERDE OPLEIDING IN BELGIË, IN DE DRIE BUURLANDEN EN IN DE EU IN 1999

(procenten van de loonsom)

Bron: Eurostat, CVTS.

heden in de toegang tot de permanente vorming kleiner worden. De in 1993 en 1999 voor België verkregen cijfers zijn daar een voorbeeld van: het aantal uren per deelnemer vermindert van 38 tot 31, terwijl de participatiegraad duidelijk toeneemt van 16 tot 41 pct.

Wat het opleidingsbudget uitgedrukt in procenten van de loonsom betreft, bevindt België zich met 1,6 pct. onder het Europese gemiddelde van 2,0 pct. Het Belgische cijfer ligt veel lager dan dat van de Scandinavische landen (Denemarken, Zweden, Finland en Noorwegen) die, gemiddeld beschouwd, een opleidingsinspanning leveren van 2,5 pct. van de loonsom. Hoewel de Belgische ondernemingen het door de sociale gesprekspartners voor het jaar 2000 op 1,4 pct. vastgestelde streefcijfer overschrijden, blijven zij het minder goed doen dan die in de drie buurlanden, die als referentie werden gebruikt voor het vastleggen van de doelstelling op de middellange termijn: in Frankrijk, Duitsland en Nederland beliep het bewuste cijfer in 1999 gemiddeld 2,3 pct.

Wat de Belgische resultaten betreft, blijkt uit de CVTS-enquête dat de indicatoren tussen 1993

**TABEL 10 – GESTRUCTUREERDE
OPLEIDINGSACTIVITEITEN
IN DE BELGISCHE ONDERNEMINGEN**

	1993	1999
Aandeel van de ondernemingen met gestructureerde opleidingsactiviteiten (pct.)	42,0	48,1
Gemiddeld deelnemingspercentage van het personeel (pct.)	16,3	41,1
Gemiddelde opleidingskosten (pct. van de loonsom)	1,4	1,6
Gemiddelde opleidingsduur per begunstigde (uren)	38,1	31,1
Gemiddelde jaarlijkse opleidingsverwachting per werknemer (uren)	8,3	12,8

Bronnen: de Brier et Meuleman (1996)¹; de Brier et Legrain (2002)².

en 1999 een algemene opwaartse tendens lieten optekenen. Zowel het aandeel van de ondernemingen met gestructureerde opleidingsactiviteiten als de bestedingen voor opleidingen, in procenten van de loonsom, en het deelnemingspercentage zijn er tussen 1993 en 1999 op vooruitgegaan.

In 1999 is het deelnemingspercentage zeer sterk gestegen, nl. van 16 pct. in 1993 tot 41 pct. in 1999. Deze indicator is bijzonder belangrijk omdat de analyses die worden uitgevoerd inzake de opleiding voor volwassenen aantonen dat het diegenen zijn met de beste basisopleiding die het vaakst toegang hebben tot permanente vorming. Dat geldt eveneens voor de opleiding in de ondernemingen zelf³. Dat deze laatste fors is gestegen, bewijst dat steeds meer personen toegang krijgen tot permanente beroepsopleiding. Volgens de Brier en Legrain weerspiegelt deze indicator het best het verloop van de opleiding in de ondernemingen; het is immers de meest betrouwbare indica-

tor, rekening houdende met de methodologische problemen die gepaard gaan met het verzamelen van gegevens aangaande uren en kosten.

De gemiddelde opleidingskosten, uitgedrukt in procenten van de loonsom, zijn van 1,4 pct. in 1993 gestegen tot 1,6 pct. in 1999, dat is dus in een gematigd tempo. De waarde en het verloop van deze financiële indicator dienen echter omzichtig te worden geïnterpreteerd vanwege, enerzijds, het probleem om de gegevens inzake kosten te verzamelen en, anderzijds, het feit dat opleidingen plaats kunnen hebben zonder effectieve uitgaven, bijvoorbeeld als de ondernemingen een beroep doen op mensen die gratis opleiding verschaffen.

De gemiddelde opleidingsduur per deelnemer, d.i. het totale aantal opleidingsuren gedeeld door het aantal deelnemers, waarbij iedere deelnemer slechts eenmaal wordt geteld, werd in 1999 op 31 uur geraamd, dat is om en nabij vier opleidingsdagen per jaar. In 1993 was dat 38 uur. Deze daling van het aantal opleidingsuren, in combinatie met de stijging van de participatiegraad, betekent dat méér werknemers kortere opleidingen volgen en is het tweede bewijs dat de toegang tot opleiding democratischer wordt en dat de ongelijkheden tussen werknemers verkleinen. De gemiddelde jaarlijkse opleidingsverwachting (het totale aantal opleidingsuren gedeeld door het totale aantal werknemers) is overigens toegenomen, nl. van 8 uur in 1993 tot bijna 13 uur in 1999.

De opleidingsinspanningen variëren naar gelang van de grootte van de ondernemingen en de bedrijfstakken. De grootte van de onderneming blijft de doorslaggevende factor. Hoe kleiner bijvoorbeeld de onderneming, hoe lager het deelnemingspercentage: 19 pct. in de ondernemingen met 10 tot 19 werknemers en 21 pct. in die met 20 tot 49 werknemers. In de ondernemingen die 50 tot 249 werknemers in dienst hebben, bedraagt dat percentage 39 pct., dat is ongeveer het gemiddelde. In de grootste ondernemingen ligt het dicht bij of boven de 50 pct. Ook qua uitgaven zijn de verschillen duidelijk: de grote

¹ de Brier C. et Meuleman F. (1996), *La formation professionnelle continue en entreprise. Résultats finaux de l'enquête FORCE*, Bruxelles, ICHEC.

² de Brier C. et Legrain A. (2002), *Politiques de formation dans les entreprises. La situation belge en chiffres*, Bruxelles, ICHEC.

³ Conter B. et Maroy C. (1999), "Développement et régulation des politiques de formation professionnelle continue", in *Des idées et des hommes. Pour construire l'avenir de la Wallonie et de Bruxelles* (Ouvrage collectif), Louvain-la-Neuve, Academia Bruylant.

TABEL 11 – VERGELIJKING PER SOCIAAL-ECONOMISCHE CATEGORIE¹

(procenten)

	Kaderpersoneel	Intermediaire beroepen	Bedienden	Arbeiders
1993 (België)				
– Verdeling van het totale personeelsbestand	13	–	43	44
– Verdeling van de deelnemers aan opleidingen	22	–	54	24
– Deelnemingspercentage	45	–	41	15
1999 (Wallonië en Brussel)				
– Verdeling van het totale personeelsbestand	19	2	38	41
– Verdeling van de deelnemers aan opleidingen	24	2	42	32
– Deelnemingspercentage	58	47	50	36

Bronnen: de Brier et Meuleman (1996), de Brier et Legrain (2002).

¹ In 1999 zijn deze gegevens enkel verzameld bij de ondernemingen waarvan het hoofdkantoor in Wallonië of in Brussel is gevestigd. Zij hebben derhalve enkel betrekking op deze entiteiten en niet op heel België. Volgens de Brier, die verantwoordelijk is voor de CVTS-enquête in Wallonië en in Brussel, zijn de tendensen tussen 1993 en 1996 evenwel niet vertekend door het verschil in geografische dekking.

ondernemingen leveren, in verhouding tot de loonsom, een tweemaal grotere financiële inspanning dan de kleine ondernemingen (1 pct. voor de ondernemingen met 10 tot 19 werknemers, tegen 2 pct. voor die met méér dan 1.000 loontrekkenden in dienst).

Voor het overige bleven er in 1999 zichtbare verschillen bestaan naar gelang van de bedrijfstak, ofschoon die verschillen wel waren afgenomen ten opzichte van 1993: de bedrijfstakken met een groot aantal laaggeschoolde arbeidskrachten (bouw, vervoer en communicatie, handel, verwerkende nijverheid) boeken de minst goede resultaten. Het is tevens in die branches dat de informele opleidingen (tutoraat, opleiding in de eigenlijke arbeidssituatie, organisatie van conferenties, personeelsmobiliteit, enz.) het sterkst ontwikkeld zijn, wat het gebrek aan formele opleidingsactiviteit gedeeltelijk compenseert.

De deelnemingspercentages tot permanente opleiding variëren ten slotte ook naar gelang van de sociaal-economische categorie waar de werknemers toe behoren: 58 pct. van het kaderpersoneel, tegen 50 pct. van de bedienden en 36 pct. van de arbeiders. Het deelnemingspercentage is, tussen de twee enquêtes in, voor alle categorieën werknemers gestegen, nogmaals een bewijs van het

democratiseringsproces terzake. Totaal beschouwd, worden de verschillen tussen de sociale groepen kleiner en is het deelnemingspercentage voor de arbeiders, ook al blijft dat het laagst, tussen 1993 en 1999 fors gestegen, waardoor het in de buurt van het gemiddelde komt: 36 pct. van de arbeiders hebben in 1999 een opleiding gevolgd, tegen slechts 15 pct. in 1993. Onder hen die een opleiding volgen, blijft het kader- en bediendenpersoneel verhoudingsgewijs oververtegenwoordigd als men kijkt naar het aandeel van deze beide categorieën in het totale personeelsbestand van de ondernemingen. Deze oververtegenwoordiging lijkt evenwel af te zwakken.

3.2 VERGELIJKING TUSSEN DE CVTS-ENQUETE EN DE SOCIALE BALANS VOOR HET JAAR 1999

De resultaten van de CVTS-enquête voor het jaar 1999 zijn, zoals verwacht, gunstiger dan de gegevens uit de sociale balans van datzelfde jaar, wat het aandeel van de ondernemingen met opleidingsactiviteiten (respectievelijk 48 en 8 pct.) en de participatiegraad (respectievelijk 41 en 33 pct.) betreft. Een en ander kan worden verklaard door de geringere opleidingsinvesteringen van de kleine ondernemingen met

**TABEL 12 – OPLEIDING IN DE ONDERNEMINGEN IN 1999:
VERGELIJKING TUSSEN DE RESULTATEN VAN DE CVTS-ENQUETE EN DIE VAN DE SOCIALE BALANS**

	CVTS	Sociale balans (totale populatie) ¹	Sociale balans (identieke populatie als in de CVTS) ²
Ondernemingen met opleidingsactiviteiten (in pct.)	48,1	7,9	20,3
Participatiegraad	41,1	33,3	35,8
Opleidingsuren per begunstigde	31,1	31,1	34,7
Opleidingsuren (in pct. van het aantal gewerkte uren)	0,8	0,7	0,8
Jaarlijkse opleidingsverwachting per werknemer (uren)	12,8	10,4	12,4
Kostprijs (in pct. van de loonsom)	1,6	1,3	1,5

Bronnen: Eurostat, CVTS en NBB, sociale balansen.

¹ Met inbegrip van de uitzendkantoren.

² Ondernemingen met ten minste 10 arbeidskrachten uit de bedrijfstakken C, D, E, F, G, H, I, J, K, O en met inbegrip van de uitzendkantoren.

minder dan 10 werknemers, die wel in de analyse van de sociale balans, maar niet in de Europese enquête zijn opgenomen. Als die ondernemingen eveneens uit de databank van de sociale balans worden geweerd, benaderen de resultaten die van de CVTS-enquête (20 pct. voor het aantal ondernemingen met opleidingsactiviteiten en 36 pct. voor de participatiegraad). Het kleiner aantal ondernemingen met opleidingsactiviteiten in de sociale balans is wellicht toe te schrijven aan het feit dat een aantal (vooral kleinere) ondernemingen de rubrieken inzake opleiding in de sociale balans niet invullen, zelfs als ze opleidingen organiseren. Ook de participatiegraad ligt logischerwijze lager dan in de CVTS-enquête, aangezien niet alle deelnemers aan opleidingen worden geregistreerd. Inzake participatiegraad is het ecart echter kleiner dan inzake het aantal bedrijven met opleidingsactiviteiten; dit bevestigt de hypothese dat de opleidingsinspanningen minder vaak worden vermeld door de kleine ondernemingen, die traditiegetrouw een lagere participatiegraad en een geringer aantal opleidingsuren per begunstigde laten optekenen. Een ander gevolg daarvan is dat deze laatste indicator in de sociale balans hoger blijkt dan in de CVTS-enquête. De indicatoren voor de opleidingsduur, d.i. het aantal opleidingsuren in procenten van de gewerkte uren, en voor de opleidingsverwachting (opleidingsuren per aantal werknemers) liggen daar-

entegen in de twee bronnen dicht bij elkaar. Ze worden minder beïnvloed doordat de kleine ondernemingen minder bepalend zijn inzake gewerkte uren en aantal werknemers.

De bestedingen voor opleiding lijken iets hoger in de CVTS-enquête (1,6 pct. van de loonsom in 1999, tegen 1,3 pct. in de sociale balans voor het geheel van de ondernemingen, en 1,5 pct. zonder rekening te houden met de kleine ondernemingen). Dat kan worden verklaard doordat in de CVTS-enquête onder supervisie en toezicht van enquêteurs meer rekening wordt gehouden met het geheel van in aanmerking te nemen kosten.

Al met al bieden de gegevens uit de sociale balans een goede benadering van het vormingsbeleid voor het geheel van de ondernemingen.

3.3 RESULTATEN VAN DE SOCIALE BALANS 2001 (BEPERKTE POPULATIE)

Voor het boekjaar 2001 hebben iets meer dan 3.500 ondernemingen, of 13,2 pct. van de beperkte populatie, de rubrieken in de sociale balans inzake opleiding van de werknemers ingevuld in overeenstemming met de

kwaliteitscriteria voor de gegevens. Vergeleken met dezelfde populatie voor het voorgaande jaar, betekent dat een daling van het aantal ondernemingen met opleidingsactiviteiten met 5 pct. (in 2000 vertegenwoordigden ze 13,9 pct.). Hoewel deze bedrijven slechts een klein percentage van het totale aantal vormen, vertegenwoordigden ze in 2001 nagenoeg 70 pct. van de werknemers. Het gaat dus meestal om grote ondernemingen.

In de beperkte ondernemingenpopulatie volgde in 2001 gemiddeld 40,9 pct. van de werknemers een opleiding, die bijna 1.370 euro per opgeleid werknemer kostte. De opleiding duurde gemiddeld 31 uur per begunstigde, of ongeveer vier opleidingsdagen per jaar.

Alle indicatoren inzake opleiding daalden in de ondernemingen van de beperkte populatie ten opzichte van het voorgaande jaar. De opleidingskosten verminderden met 8,8 pct. (in de beperkte ondernemingspopulatie van 1,48 tot 1,35 pct. van de loonsom), de participatiegraad daalde licht (in 2000 volgde 41,4 pct. van de werknemers een opleiding, in 2001 40,9 pct.) en het aantal opleidingsuren, uitgedrukt in pct. van het aantal gewerkte uren, liep met 6,2 pct. terug (in 2000 bedroeg het aantal opleidingsuren 0,94 pct. van de gewerkte uren, tegen 0,88 pct. in 2001).

In 2001 lijken de beroepsopleidingsactiviteiten in de ondernemingen dan ook over de hele lijn te zijn teruggeschroefd. Die vaststelling is

TABEL 13 – OPLEIDING IN DE ONDERNEMINGEN IN 2001

	1997	1998	1999	2000	2000	2001
	(totale populatie)			(beperkte populatie)		
Ondernemingen met opleidingsactiviteiten, in procenten van het totale aantal ondernemingen die een sociale balans hebben ingediend	6,7	7,5	7,9	7,6	13,9	13,2
Opleidingskosten						
In procenten van de personeelskosten	1,22	1,34	1,30	1,41	1,48	1,35
Gemiddelde per begunstigde, in euro						
Totaal	1.454,1	1.455,7	1.372,5	1.505,2	1.430,6	1.369,3
Mannen	1.682,7	1.660,8	1.576,1	1.720,8	1.641,8	1.579,0
Vrouwen	1.064,3	1.107,0	1.029,6	1.118,2	1.055,5	1.032,3
Ratio vrouwen/mannen	0,63	0,67	0,65	0,65	0,64	0,65
Aantal personen die een opleiding volgen, in procenten van het personeelsbestand						
Totaal	29,6	33,4	35,0	35,1	41,4	40,9
Mannen	29,3	33,4	35,2	35,7	41,7	40,0
Vrouwen	30,2	33,3	34,6	34,1	40,9	42,3
Ratio vrouwen/mannen	1,03	1,00	0,98	0,96	0,98	1,06
Aantal uren opleiding						
In procenten van het totale aantal gewerkte uren	0,68	0,75	0,75	0,86	0,94	0,88
Gemiddelde per begunstigde, in aantal uren						
Totaal	34,0	32,9	31,1	35,2	33,2	31,0
Mannen	38,7	37,5	35,2	40,3	37,4	34,9
Vrouwen	25,8	25,2	24,2	26,2	25,6	24,7
Ratio vrouwen/mannen	0,67	0,67	0,69	0,65	0,68	0,71

Bron : NBB, sociale balansen.

des te waarschijnlijker aangezien grote ondernemingen in de beperkte populatie, die in de sociale balans 2001 wordt gebruikt voor de analyse van de opleidingsinspanningen, oververtegenwoordigd zijn in vergelijking met de totale populatie. Die ondernemingen bieden hun werknemers traditiegetrouw meer opleidingsmogelijkheden dan de kleine ondernemingen. De enige indicator die in 2001 voor alle variabelen positief was, is die voor de verhouding vrouwen/mannen. Wat de participatiegraad betreft, betekent een ratio van 1,06 dat vrouwen in verhouding tot hun aandeel in de werkgelegenheid iets vaker een opleiding volgen dan mannen¹. Een stijging van de ratio wijst op een verbetering van de situatie van de vrouwen ten opzichte van die van de mannen. Dat is voornamelijk het geval voor het aantal opleidingsuren

en de opleidingskosten, waarvoor de ratio ruimschoots onder de eenheid ligt.

In de grote ondernemingen worden doorgaans meer middelen besteed aan permanente vorming. Dat werd in 2001 nogmaals bevestigd. Het aantal ondernemingen met opleidingsactiviteiten bij de heel kleine ondernemingen is immers zeer beperkt (2,7 pct.) en stijgt geleidelijk met de grootte van de onderneming. Bij de ondernemingen met meer dan 500 werknemers bedraagt het bijna 94 pct. Hetzelfde geldt voor het opleidingsbudget: in de ondernemingen met minder dan 50 werknemers vertegenwoordigt het gemiddeld minder dan 0,3 pct. van de totale loonsom, terwijl het in de grotere ondernemingen meer dan 2 pct. bedraagt. De mogelijkheid om een opleiding te volgen, vergroot eveneens met de omvang van de onderneming, van twee kansen op honderd in de kleinste ondernemingen, tot meer dan zestig op

¹ Dat betekent dus niet dat er in absolute cijfers ongeveer evenveel vrouwen een opleiding volgen als mannen.

TABEL 14 – NIVEAU VAN DE OPLEIDINGSINDICATOREN IN 2001 VOLGENS ONDERNEMINGSGROOTTE EN VERANDERING TUSSEN 2000 EN 2001

(procenten)

	Ten hoogste 10 werk- nemers	Meer dan 10 tot 50 werk- nemers	Meer dan 50 tot 100 werk- nemers	Meer dan 100 tot 500 werk- nemers	Meer dan 500 werk- nemers	Totaal
Ondernemingen met opleidingsactiviteiten (in pct. van het totale aantal ondernemingen die een sociale balans hebben neergelegd)						
Niveau	2,7	17,4	49,1	71,8	93,7	13,2
Verandering	-12,9	-7,5	-3,0	-1,2	+3,3	-5,0
Opleidingskosten (in pct. van de loonsom)						
Niveau	0,07	0,31	0,63	1,05	2,06	1,35
Verandering	0,0	+3,3	-3,1	-7,1	-8,9	-8,8
Aantal personen die een opleiding volgen (in pct. van het personeelsbestand)						
Niveau	1,8	9,6	24,4	40,9	61,6	40,9
Verandering	-10,0	-4,0	-2,8	+3,8	+1,0	-1,2
Opleidingsuren (in pct. van het totale aantal gewerkte uren)						
Niveau	0,04	0,21	0,48	0,83	1,36	0,88
Verandering	-20,0	0,0	-2,0	-3,5	-7,5	-6,4

Bron : NBB, sociale balansen.

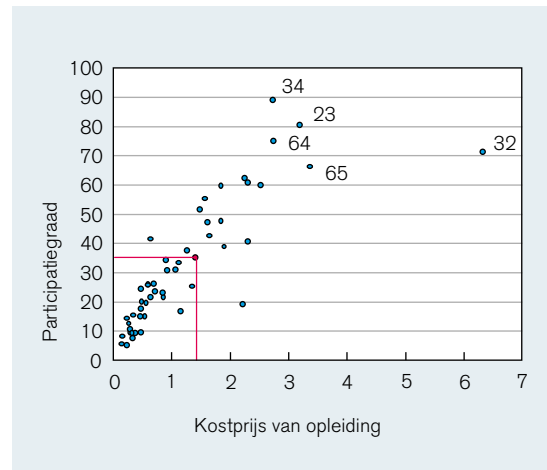
honderd in de grote ondernemingen. Tot slot stijgt ook het aantal opleidingsuren, uitgedrukt in procenten van de gewerkte uren, naarmate de onderneming groter is.

De daling tussen 2000 en 2001 kwam veel sterker tot uiting in de ondernemingen met ten hoogste 10 werknemers: ten opzichte van het voorgaande jaar verminderde het aantal bedrijven met opleidingsactiviteiten in 2001 met 13 pct., de participatiegraad met 10 pct. en de verhouding van het aantal opleidingsuren tot het totaal van de gewerkte uren met 20 pct. Het budget voor hun opleidingsinspanningen bleef daarentegen ongewijzigd, anders dan bij de ondernemingen met meer dan 50 werknemers, waar het duidelijk afnam. Bij de ondernemingen met meer dan 500 werknemers daalden de bestedingen voor opleiding relatief sterk (- 9 pct.), net als het aantal opleidingsuren (-7,5 pct.).

Net als de vorige jaren voeren bepaalde bedrijfstakken een dynamischer opleidingsbeleid dan andere (zie bijlage 8), zoals blijkt uit de verschillen in participatiegraad en de uitgaven voor opleiding. In de landbouw, de horeca en de bouwnijverheid¹ blijft de participatiegraad laag (minder dan 20 pct.) en benadert het voor opleiding bestemde deel van de loonsom 0,25 pct. In de bedrijfstakken energie en water, de financiële diensten en verzekeringen, als ook de verwerkende nijverheid wordt daarentegen beduidend meer aandacht aan opleiding besteed. In die sectoren bedraagt de participatiegraad ongeveer of meer dan 50 pct. en de budgettaire inspanning meer dan 1 pct. van de loonsom. De bedrijfstak vervoer en communicatie en de tak gezondheid en maatschappelijke dienstverlening nemen een tussenpositie in met een hoge participatiegraad (bijna 50 pct.) en een iets lagere budgettaire inspanning (ongeveer 0,7 pct. van de loonsom).

¹ In bepaalde bedrijfstakken, waaronder de bouwnijverheid, wordt de opleiding van werknemers gefinancierd uit een specifiek fonds dat wordt gespijsd door werkgeversbijdragen. Die bijdragen zijn niet terug te vinden in de sociale balans, waardoor de opleidingsinspanning in die bedrijfstakken wordt onderschat.

GRAFIEK 14 – PARTICIPATIE EN DE KOSTPRIJS VAN OPLEIDING IN PROCENTEN VAN DE LOONSOM OPGETEKEND IN DE TOTALE POPULATIE OPGESPLITST PER BEDRIJFSTAKDIVISIE¹ IN 2000

Bron: NBB, sociale balansen.

¹ Het gemiddelde van de totale populatie is in rood weergegeven.

In de bedrijfstakdivisies (NACE-Bel code met twee cijfers, zie bijlage 9) staan de opleidingsvariabelen (participatiegraad, aandeel van de loonsom, aandeel van de aan opleiding bestede werkuren) in een negatief verband met het aandeel van de deeltijdarbeid. In bedrijfstakken met veel deeltijdarbeid worden dus minder opleidingsinspanningen geleverd.

De participatie-indicatoren (participatiegraad, aantal uren per begunstigde en aandeel van de opleiding in de gewerkte uren) zijn overigens sterk en positief gecorreleerd met de bestedingen voor opleiding (in pct. van de loonsom). Een en ander lijkt te bevestigen dat de toegang tot opleiding verbetert naarmate er meer middelen aan worden besteed: een verhoging van het aandeel van de loonsom voor beroepsopleiding leidt dus niet tot een stijging van de opleidingskosten voor een beperkt aantal werknemers, maar veeleer tot een toename van de participatie in aantal personen alsook van het aantal uren opleiding per begunstigde.

In de bedrijfstakdivisies lopen de opleidingsvariabelen sterk uiteen. In bepaalde divisies liggen de participatiegraad en de bestedingen voor opleiding

verhoudingsgewijs duidelijk boven het gemiddelde. Het betreft de vervaardiging van cokes, geraffineerde aardolieproducten en splijt- en kweekstoffen (NACE-Bel 23), de vervaardiging en assemblage van auto's, aanhangwagens en opleggers (NACE-Bel 34), post en telecommunicatie (NACE-Bel 64), financiële instellingen (NACE-Bel 65), en de vervaardiging van audio-, video- en telecommunicatie-apparatuur (NACE-Bel 32), die vooral in het oog springt door de bestedingen voor opleiding.

Samengevat, vormt het jaar 2001 een trendbreuk in de bestendige verbetering van de opleidingsindicatoren sinds de invoering van de sociale balans. Waarschijnlijk hebben de ondernemingen onder invloed van de zwakke conjunctuur hun bestedingen voor opleiding beperkt. Anderzijds blijven er opmerkelijke verschillen bestaan tussen de bedrijfstakken en naar gelang van de omvang van de ondernemingen, alsook tussen mannen en vrouwen.

Bijlage 1

METHODOLOGIE VOOR DE SAMENSTELLING VAN DE ONDERNEMINGSPOPULATIES VOOR DE BOEKJAREN 1997 TOT 2001 EN KENMERKEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE GEBRUIKT VOOR DE ANALYSE VAN 2001

De ondernemingspopulaties aan de hand waarvan de resultaten worden berekend die zijn opgenomen in de tabellen en grafieken van dit artikel, bestaan uit ondernemingen waarvan de sociale balansen met goed gevolg diverse homogeniteits-, coherentie- en kwaliteitscontroles hebben doorstaan. De methodologische principes die bepalen of de ondernemingen al dan niet worden opgenomen, zijn identiek, zowel voor de boekjaren waarvoor een definitieve afsluiting is betekend (nl. 1997, 1998, 1999 en 2000), als voor het boekjaar 2001, dat op 9 september 2002 vervroegd werd afgesloten.

1. METHODOLOGIE VOOR DE SAMENSTELLING VAN DE VOOR ANALYSE IN AANMERKING KOMENDE ONDERNEMINGSPOPULATIES

1.1 DUUR EN AFSLUITINGSDATUM VAN HET BOEKJAAR

Teneinde de interne coherentie van de sociale balansen en de homogeniteit van de periode waar de analyse betrekking op heeft, te garanderen, worden alleen de ondernemingen in aanmerking genomen die op 31 december een boekjaar van 12 maanden hebben afgesloten.

1.2 AFSCHAFFING VAN SOMMIGE CATEGORIEËN VAN ONDERNEMINGEN OF ACTIVITEITEN

In de analyse is geen rekening gehouden met de ondernemingen die volgens de natio-

nale boekhouding tot de overheidssector behoren en die hoofdzakelijk opgenomen zijn in de bedrijfstakken L "overheid" (in de sociale balans vooral de ziekenfondsen) en M "onderwijs", dit teneinde zo dicht mogelijk het concept van particuliere sector te benaderen, waarin de ondernemingen een veel homogener gedrag vertonen. De overheidsbedrijven zijn daarentegen in de referentiepopulatie opgenomen in de bedrijfstakken waarin zij hun activiteit uitoefenen.

De ondernemingen van de bedrijfstakdivisie NACE-Bel 80 "onderwijs", alsook de ondernemingen die geen zichtbare activiteit uitoefenen, waarvan de activiteit onvoldoende is gepreciseerd en de extraterritoriale organisaties die tot de particuliere sector behoren, zijn buiten beschouwing gelaten. Voorts zijn de uitzendkantoren, gezien het specifieke karakter van de bedrijfstak en de moeilijkheid om de anomalieën in hun sociale balans te onderkennen, evenmin opgenomen.

Tot slot zijn ook de ondernemingen die minder dan één VTE-werknemer in dienst hebben, uit de analyse geweerd vanwege de talrijke anomalieën in hun sociale balans.

1.3 COHERENTIE TUSSEN JAARREKENING EN SOCIALE BALANS

Om een vergelijking te kunnen maken tussen de jaarrekening en de sociale balans van de ondernemingen die deze beide documenten moeten neerleggen, worden enkel die ondernemingen in aanmerking genomen waarvoor deze twee documenten betrekking hebben op dezelfde

loontrekkende populatie, wat erop neerkomt dat de ondernemingen waarvan een gedeelte van de werknemers in het buitenland werkt of niet in het personeelsregister is ingeschreven (statutair personeel), worden uitgesloten. In de praktijk betekent dit dat de rubrieken die de tewerkgestelde werknemers registreren, namelijk 1003 in de sociale balans en 9087 in de jaarrekening, gelijk moeten zijn. Er wordt echter een klein verschil van minder dan 0,5 VTE geduld. Dankzij de invoering van een tolerantiedrempel kunnen heel wat ondernemingen worden gerecupereerd die in het verleden uit de analysepopulatie werden geweerd omdat toen een strikte overeenstemming tussen de rubrieken werd geëist.

1.4 KRITIEKE DREMPELWAARDEN VOOR ENKELE RATIO'S

Tal van ondernemingen geven voor een of ander jaar abnormale waarden op inzake personeelskosten per arbeidsuur of gewerkte uren per voltijds equivalent. Om die reden zijn, voor het eerst sinds dit onderzoek wordt gevoerd, kritische waarden voor deze ratio's vastgesteld. De ondernemingen die – voor een bepaald jaar – resultaten meedelen waarvan de ratio's buiten de gedefinieerde kritische waarden vallen, worden voor dat jaar uit de populatie geweerd. In sommige gevallen zijn de drempelwaarden versoepeld teneinde rekening te houden met specifieke, sectorgebonden situaties.

De criteria zijn toegepast op het totaal van de ondernemingen over de gehele analyseperiode, d.w.z. over de boekjaren 1997 tot 2001. Dit verklaart waarom de resultaten die voor de boekjaren 1997 tot 1999 (totale populatie) in deze studie worden gepubliceerd, verschillen van de in het verleden gepubliceerde resultaten.

De gemiddelde *kosten per uur*, die worden verkregen door rubriek 1023 te delen door rubriek 1013, moeten tussen 10 en 100 euro liggen. Voor restaurants en cafés, kapsalons, taxi's en beschutte werkplaatsen is de onderste grenswaarde teruggebracht tot 7 euro.

Het *aantal per jaar gewerkte uren per voltijds equivalent*, dat wordt verkregen door rubriek 1013 te delen door rubriek 1003, mag noch lager liggen dan 800 (behalve in de bouwnijverheid, waar deze grenswaarde tot 600 uur is teruggebracht), noch hoger dan 2.200 (behalve in het goederenvervoer over de weg, waar deze drempelwaarde tot 3.000 uur is opgetrokken).

1.5 CORRECTIES AAN DE OPLEIDINGSRUBRIEKEN

De sociale balans is momenteel het enige instrument om jaarlijks de opleidingsinspanning van de ondernemingen te meten; die inspanning wordt zowel door de sociale gesprekspartners als door de Europese overheidsinstanties als een essentiële factor beschouwd.

Ieder jaar opnieuw worden echter aanzienlijke – soms zelfs recurrente – anomalieën vastgesteld in de rubrieken met betrekking tot de opleiding (aantal opgeleide werknemers, opleidingsuren en -kosten). Om deze anomalieën weg te werken en toch de totaliteit van de sociale balansen te behouden van de ondernemingen waar de bewuste anomalieën worden vastgesteld, zijn de opleidingsgebonden rubrieken herleid tot nul, terwijl de rest van de sociale balans integraal is behouden. Bij het opsporen van anomalieën zijn twee ratio's cruciaal: het aantal opleidingsuren per opgeleid werknemer mag niet méér bedragen dan 15 pct. van het gemiddelde aantal uren dat een voltijds equivalent per jaar werkt, terwijl de gemiddelde opleidingskosten per uur hooguit vijf keer hoger mogen liggen dan de gemiddelde personeelskosten per uur.

De toepassing van deze strikte methodologische principes voor de samenstelling van de basispopulaties vermindert onvermijdelijk het aantal in de analyse opgenomen ondernemingen ten opzichte van de ondernemingspopulatie die oorspronkelijk een sociale balans had neergelegd voor elk van de desbetreffende boekjaren. Dit blijkt uit de

geglobaliseerde gegevens die zijn gepubliceerd op de CD-Rom's van de Balanscentrale.

De in deze studie gehanteerde rangschikking van de ondernemingen naar bedrijfstak verschilt ook licht van de door de Balanscentrale gehanteerde rangschikking, omdat de activiteitscode in het bedrijfsregister dat door het NIS werd uitgewerkt op basis van de DBRIS¹-databank, systematisch de voorkeur kreeg op de door de Balanscentrale toegekende code, teneinde de gegevens afkomstig van de jaarrekeningen te kunnen vergelijken met die van de nationale boekhouding. De wijzigingen die daar zijn uit voortgevloeid, hadden echter slechts betrekking op een beperkt aantal ondernemingen.

Ondanks de uitsluiting van een aantal ondernemingen, ingegeven door de bekommernis om zich te baseren op historische gegevens die betrouwbaar, coherent en stabiel in de tijd zijn, blijven de voor de jaren 1997 tot 2000 in aanmerking genomen bedrijfspopulaties ruimschoots representatief voor het totaal, zowel wat het aantal ondernemingen betreft, als wat het aantal tewerkgestelde werknemers betreft. De voor de boekjaren 1997 tot 2000 verkregen resultaten kunnen bijgevolg als representatief worden beschouwd voor de hele loontrekkende populatie. Het is evenwel niet uitgesloten dat de geaggregeerde gegevens worden vertekend door eenmalige gebeurtenissen of door juridische wijzigingen in sommige grote ondernemingen. Deze anomalieën zijn niet gecorrigeerd.

De resultaten van het boekjaar 2001 moeten daarentegen omzichtiger worden geïnterpreteerd. De in 2002 ingevoerde gewijzigde behandelingsprocedure voor de jaarrekeningen heeft er immers toe geleid dat bij de vervroegde

afsluiting op 9 september 2002 slechts met een beperkt aantal ondernemingen rekening werd gehouden. In totaal konden voor de analyse van 2001 ongeveer 27.000 ondernemingen in aanmerking worden genomen, tegenover bijna het dubbele tijdens het vorige onderzoek met betrekking tot het boekjaar 2000. Hoewel deze wijziging slechts een beperkte invloed heeft op het aantal beschouwde werknemers (omdat de Balanscentrale voorrang gaf aan de behandeling van de jaarrekeningen van de grote ondernemingen), zijn de op de beperkte populatie gebaseerde resultaten voor het jaar 2001 enigszins vertekend ten voordele van de grote ondernemingen. Het zou bijgevolg onvoorzichtig zijn de voor 2001 verkregen resultaten te vergelijken met die van de jaren voordien. Om die reden bevatten de tabellen van de bijlagen 2 tot 8 enkel historische gegevens voor de jaren 1997 tot 2000. De resultaten voor 2001 vertonen wezenlijke verschillen en weerspiegelen het verloop dat tussen 2000 en 2001 werd vastgesteld in de ondernemingen van de beperkte populatie. In sommige gevallen worden de niveauresultaten afkomstig van de beperkte populatie voorgesteld voor de jaren 2000 en 2001, zodat men de aandacht kan vestigen op eventuele verschillen tussen de resultaten van de volledige populatie en die van de beperkte populatie.

1.6 SAMENSTELLING VAN EEN STABIEL STAAL VOOR DE ANALYSE VAN 2000-2001

Het verloop tussen 2000 en 2001 wordt gemeeten aan de hand van een constante beperkte populatie. Dat met een beperkte populatie wordt gewerkt, heeft alles te maken met het beperkt aantal ondernemingen dat bij de vervroegde afsluiting voor de analyse in aanmerking kan worden genomen. De toepassing van een constante populatie, daarentegen, is noodzakelijk om het verloop van sommige variabelen te kunnen meten. Door de resultaten die worden verkregen op basis van een beperkte populatie te vergelijken

¹ Hiertoe werd het door het NIS voor 2000 uitgewerkte bedrijfsregister (dat een reeks administratieve inlichtingen bevat met betrekking tot de tijdens een bepaald jaar actieve ondernemingen) als referentie gekozen. Dit betekent dat een onderneming over de volle vijf jaar van de analyse dezelfde activiteitscode behoudt, voor zover zij is opgenomen in het register 2000. Zoniet behoudt de onderneming voor de jaren dat zij niet in het register is opgenomen, de door de Balanscentrale toegekende activiteitscode.

met die welke worden berekend op basis van de volledige populatie, loopt men immers het risico vertekeningen te veroorzaken en de analyse te vervalsen. De resultaten weerspiegelen derhalve de binnen een stabiele populatie opgetekende ontwikkelingen, en kunnen verschillen van het verloop dat na de definitieve afsluiting voor de volledige populatie zal worden vastgesteld. Deze werkwijze impliceert immers dat de informatie verloren gaat met betrekking tot de ondernemingen die geen sociale balans hebben neergelegd, hetzij in 2000 (nieuw opgerichte ondernemingen of ondernemingen die een eerste werknemer in dienst hebben genomen), hetzij in 2001 (te late neerlegging of verwerking van de sociale balans, faillissement, fusie, overname, splitsing).

Voor de resultatenanalyse betreffende 2001 bestaat de beperkte ondernemingspopulatie uit de vennootschappen die op 9 september 2002 zowel voor 2000 als voor 2001 een sociale balans hebben neergelegd, die bovendien voldeed aan de kwaliteitscriteria die voor alle ondernemingen golden (zie de punten 1.1 tot 1.5). Bovendien is geen rekening gehouden met de door juridische wijzigingen (fusie, overname, splitsing) getroffen ondernemingen, ingeval deze laatste incoherenties vertoonden in de geregistreerde personeelsbewegingen of wanneer als abnormaal beschouwde ontwikkelingen werden vastgesteld inzake gemiddelde personeelskosten per gewerkt uur of inzake het gemiddelde jaarlijkse volume aan door een voltijds equivalent gewerkte uren, evenzoveel aanwijzingen voor een verkeerde registratie van de consequenties van deze juridische wijzigingen.

Aan het einde van de selectieprocedure telde de beperkte populatie 26.915 ondernemingen die in het jaar 2001 samen 1.176.000 loontrekken in dienst hadden (zie tabel 2, p. 40).

2. KENMERKEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE DIE IN AANMERKING WORDT GENOMEN VOOR DE ANALYSE VAN DE SOCIALE BALANSEN VAN HET BOEKJAAR 2001

2.1 REPRESENTATIVITEIT

De loontrekkende werknemers ingeschreven in het register van de ondernemingen die deel uitmaken van de beperkte populatie vertegenwoordigden, in 2000, 44,7 pct. van de particuliere gesalarieerde werkgelegenheid zoals die is gedefinieerd in de nationale boekhouding¹. De representativiteitsgraad van de voor de analyse van 2001 gehanteerde beperkte populatie lag bijgevolg iets lager dan die van de beperkte populatie die in aanmerking werd genomen voor de analyse van het boekjaar 2000. Twee factoren liggen daaraan ten grondslag. De eerste factor betreft de beperkte populatie die, in 2001, minder ondernemingen omvatte dan in het verleden wegens de gewijzigde behandelingsprocedure voor de jaarrekeningen. Overigens kan door de herziening van de in de nationale rekeningen geregistreerde werkgelegenheid, die voortaan op basis van correctere informatie kan worden geraamd, beter rekening worden gehouden met het aantal tewerkgestelde personen. Deze methodologische wijziging heeft geleid tot een aanmerkelijke opwaartse herziening van het aantal tewerkgestelde werknemers, vooral in de dienstverlenende bedrijfstakken. Vergelijkt men het aantal werknemers in de ondernemingen van de beperkte populatie met dat van het geheel van de ondernemingen die in 2000 een sociale balans neerlegden, dan bedraagt de representativiteitsgraad ongeveer 66 pct., hoewel het aantal in de beperkte populatie opgenomen ondernemingen slechts 38,5 pct. vertegenwoordigt van de volledige populatie van

¹ Met uitzondering van de personen tewerkgesteld in de bedrijfstakken L "overheid", M "onderwijs" en P "huishoudelijke diensten".

de in 2000 in aanmerking genomen ondernemingen.

De representativiteit volgens het criterium van de werkgelegenheid verschilt van bedrijfstak tot bedrijfstak. Uitgedrukt in procenten van de werknemers die zijn tewerkgesteld in de ondernemingen van de totale populatie, ligt de representativiteitsgraad het laagst in de bedrijfstakken met overwegend kleine ondernemingen, die hun jaarrekeningen doorgaans later neerleggen. Dit is onder meer het geval in de landbouw en de horeca.

2.2 KENMERKEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE IN 2001

Van de 26.915 ondernemingen die tot de beperkte populatie behoren voor de analyse van de situatie in 2001, hadden 794 ondernemingen – die voornamelijk geconcentreerd zijn in de takken gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening alsook in de financiële dienstverlening, en die samen om en nabij 265.000 werknemers in dienst hebben – enkel een sociale balans neergelegd. Voorts stelden de

TABEL 1 – REPRESENTATIVITEIT VAN DE BEPERKTE POPULATIE VOLGENS WERKGELEGENHEIDSCRITERIA IN 2000

	Aantal tewerkgestelde personen			Representativiteit van de beperkte populatie	
	In de nationale rekeningen ¹	In de sociale balans van de ondernemingen van de totale populatie	In de sociale balans van de ondernemingen van de beperkte populatie	In pct. van de gesalarieerde werkgelegenheid in de particuliere sector	In pct. van de werknemers in ondernemingen van de totale populatie
	(1)	(2)	(3)	(4) = (3) : (1)	(5) = (3) : (2)
Landbouw	28.590	7.581	3.195	11,2	42,1
Nijverheid	651.367	496.368	394.065	60,5	79,4
Extractieve nijverheid	3.550	3.081	2.479	69,8	80,4
Verwerkende nijverheid	620.993	471.772	370.852	59,7	78,6
Energie en water	26.824	21.514	20.734	77,3	96,4
Bouw	185.730	134.782	77.421	41,7	57,4
Handel, vervoer en communicatie	785.380	537.910	292.980	37,3	54,5
Vervoer en communicatie	254.271	222.335	116.625	45,8	52,5
Handel en reparaties	435.188	268.442	161.041	37,0	60,0
Horeca	95.921	47.133	15.314	16,0	32,5
Financiële dienstverlening, vastgoed, verhuur en diensten aan bedrijven	488.229	267.590	178.323	36,5	66,6
Financiële dienstverlening en verzekeringen ...	132.899	108.043	78.481	59,1	72,6
Vastgoed en diensten aan bedrijven	355.330	159.547	99.842	28,1	62,6
Overige diensten	425.432	295.952	200.254	47,1	67,7
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	322.612	256.912	175.923	54,6	68,5
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten ...	102.820	39.040	24.331	23,7	62,3
Totaal	2.564.728	1.740.182	1.146.238	44,7	65,9
p.m. volgens het criterium van het aantal ondernemingen	n.	69.991	26.915	n.	38,5

Bronnen: INR, NBB.

¹ Gesalarieerde werkgelegenheid in de particuliere sector, met uitzondering van de personen tewerkgesteld in de bedrijfstakken L «overheid», M «onderwijs» en P «huishoudelijke diensten».

TABEL 2 – KENMERKEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE IN 2001

	Aantal ondernemingen		Aantal werknemers ¹ (jaargemiddelde)	
	Eenheden	pct. van het totaal	Eenheden	pct. van het totaal
Ondernemingen die een sociale balans hebben neergelegd	26.915	100,0	1.176.423	100,0
waarvan				
ondernemingen die enkel een sociale balans hebben neergelegd	794	3,0	265.161	22,5
ondernemingen die een jaarrekening met een bijlage sociale balans hebben neergelegd	26.121	97,0	911.261	77,5
waarvan				
ondernemingen die een verkort schema hebben neergelegd	19.345	71,9	165.378	14,1
ondernemingen die een volledig schema hebben neergelegd	7.570	28,1	1.011.044	85,9
Opsplitsing per bedrijfstak				
Landbouw	350	1,3	3.213	0,3
Nijverheid	5.263	19,6	398.157	33,8
Extractieve nijverheid	60	0,2	2.477	0,2
Verwerkende nijverheid	5.176	19,2	375.828	31,9
Energie en water	27	0,1	19.851	1,7
Bouw	3.919	14,6	79.573	6,8
Handel, vervoer en communicatie	11.077	41,2	300.669	25,6
Vervoer en communicatie	1.886	7,0	119.875	10,2
Handel en reparaties	8.227	30,6	165.004	14,0
Horeca	964	3,6	15.790	1,3
Financiële dienstverlening, vastgoed, verhuur en diensten aan bedrijven	4.670	17,4	185.459	15,8
Financiële dienstverlening en verzekeringen	859	3,2	78.919	6,7
Vastgoed en diensten aan bedrijven	3.811	14,2	106.540	9,1
Overige diensten	1.636	6,1	209.352	17,8
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	951	3,5	184.540	15,7
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	685	2,5	24.812	2,1
Opsplitsing volgens het belang van de werkgelegenheid in VTE in 2000				
Ten hoogste 10 werknemers	16.818	62,5	75.498	6,4
Meer dan 10 tot 50 werknemers	7.186	26,7	184.750	15,7
Meer dan 50 tot 100 werknemers	1.334	5,0	104.794	8,9
Meer dan 100 tot 500 werknemers	1.307	4,9	294.844	25,1
Meer dan 500 werknemers	270	1,0	516.537	43,9
Opsplitsing volgens de stijging van de personeelskosten per gewerkt uur tussen 2000 en 2001				
Groei van 0 pct. of minder	6.675	24,8	164.520	14,0
Meer dan 0 pct. tot 1,5 pct.	1.860	6,9	113.402	9,6
Meer dan 1,5 tot 3 pct.	2.406	8,9	136.827	11,6
Meer dan 3 tot 4,5 pct.	2.673	9,9	200.380	17,0
Meer dan 4,5 pct.	13.301	49,4	561.293	47,7

Bron: NBB, sociale balansen.

¹ Rubriek 1001 + rubriek 1002.

19.345 ondernemingen die een verkort schema hadden neergelegd, 165.378 loontrekkenden tewerk, wat overeenstemt met een gemiddelde bedrijfsgrootte van 8,5 loontrekkenden per

onderneming, tegenover een gemiddelde van 136,6 loontrekkenden in de 7.570 ondernemingen die een volledig schema hadden neergelegd. De ondernemingen die een volledig schema neerleggen, vertegenwoordigen bijgevolg 28 pct. van de ingediende sociale balansen, tegen slechts 15 pct. van de beperkte populatie gedefinieerd voor de analyse van de sociale balansen over het boekjaar 2000. Deze verhoudingen bedragen respectievelijk 86 et 77 pct. indien men uitgaat van het criterium "aantal tewerkgestelde werknemers".

De opsplitsing naar bedrijfstak van de werknemers tewerkgesteld in de ondernemingen van de beperkte populatie, wijkt enigszins af van die in de nationale rekeningen. De verwerkende nijverheid stelt 32 pct. van de werknemers van de beperkte populatie tewerk. De handel en de gezondheidszorg en de maatschappelijke dienstverlening tellen elk ongeveer 15 pct. van de werknemers van het staal. De vastgoedsector en de branches diensten aan bedrijven en vervoer en communicatie, hebben zowat 10 pct. van de werknemers in dienst. De bouw stelt 7 pct. van de werknemers tewerk, net als de financiële dienstverlening. De overige bedrijfstakken stellen maximaal 2 pct. van de populatie tewerk.

De ondernemingen die een sociale balans hebben neergelegd, werden eveneens opgesplitst

volgens het gemiddelde aantal tewerkgestelde VTE-werknemers en volgens de stijging van de personeelskosten per gewerkt uur.

De indeling van de ondernemingen naar het aantal tewerkgestelde werknemers gebeurde op basis van het in het boekjaar 2000¹ geregistreerde gemiddelde aantal werknemers uitgedrukt in VTE. De ondernemingen met ten hoogste 10 werknemers, nl. 62 pct. van het totaal, hadden iets meer dan 6 pct. van het aantal werknemers van de beperkte populatie in dienst. In de ondernemingen met 10 à 50 werknemers, die iets meer dan een vierde van de ondernemingen van het staal vertegenwoordigen, werkte ongeveer 16 pct. van de werknemers. De overblijvende ondernemingen, d.i. slechts ongeveer 11 pct. van het totaal, namen ongeveer 78 pct. van de werknemers voor hun rekening, waarvan meer dan de helft tewerkgesteld waren in ondernemingen met meer dan 500 VTE-werknemers.

Voorts werden de ondernemingen van de beperkte populatie in vijf groepen onderverdeeld op basis van de toename, tussen de boekjaren 2000 en 2001, van hun personeelskosten per gewerkt uur². De gehanteerde grenzen zijn resp. 0 pct., 1,5 pct., 3 pct. en 4,5 pct. In ongeveer 25 pct. van de ondernemingen die 14 pct. van de werknemers vertegenwoordigen, werd een daling van de gemiddelde loonkosten per uur opgetekend. In 16 pct. van de ondernemingen werd een stijging van de uurloonkosten met minder dan 3 pct. opgetekend. Ter informatie: in de loop van 2001 bedroeg de gemiddelde loonstijging als gevolg van de indexerings 2,5 pct. Zowat 50 pct. van de ondernemingen, die 48 pct. van de werknemers tewerkstellen, hebben een meer dan 4,5 pct. belopende stijging van de gemiddelde loonkosten per uur opgegeven.

¹ Rubriek 1003 van de sociale balans (gemiddeld aantal werknemers ingeschreven in het personeelsregister tijdens het boekjaar, in voltijdse equivalenten).

² Verhouding tussen rubriek 1023 (personeelskosten veroorzaakt door de werknemers ingeschreven in het personeelsregister, totaal) en rubriek 1013 (effectief aantal gewerkte uren voor de werknemers ingeschreven in het personeelsregister, totaal) van de sociale balans.

Bijlage 2

WERKGELEGENHEIDSVERLOOP TUSSEN 2000 EN 2001 IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE

	In voltijdse equivalenten			In personen						
	Gemiddelde werkgelegenheid		Werkgelegenheid aan het einde van het boekjaar	Gemiddelde werkgelegenheid						Werkgelegenheid aan het einde van het boekjaar
	(eenheden)	(pct.)		Voltijds		Deeltijds		Totaal		
			(eenheden)	(pct.)	(eenheden)	(pct.)	(eenheden)	(pct.)	(pct.)	
Landbouw	65	2,3	0,6	73	3,1	-55	-6,4	18	0,6	-1,7
Nijverheid	3.022	0,8	-1,8	1.521	0,4	2.570	10,6	4.091	1,0	-1,6
Extractieve nijverheid	1	0,0	-0,2	3	0,1	-4	-5,3	-2	-0,1	-0,4
Verwerkende nijverheid	3.918	1,1	-1,4	2.412	0,7	2.564	11,0	4.976	1,3	-1,3
Energie en water	-897	-4,4	-7,5	-894	-4,5	10	1,1	-883	-4,3	-7,3
Bouw	2.103	2,7	1,2	2.025	2,7	127	5,9	2.152	2,8	1,2
Handel, vervoer en communicatie	7.435	2,8	0,7	5.460	2,4	2.229	3,4	7.689	2,6	0,8
Vervoer en communicatie	3.253	3,0	0,5	2.025	2,7	616	3,6	3.250	2,8	0,9
Handel en reparaties	3.669	2,5	0,9	2.635	2,1	1.439	3,6	3.963	2,5	0,9
Horeca	513	4,6	0,1	302	3,8	174	2,4	476	3,1	-0,7
Financiële dienstverlening, vastgoed, verhuur en diensten aan bedrijven	6.824	4,2	2,6	4.023	2,9	3.113	8,3	7.137	4,0	1,7
Financiële dienstverlening en verzekeringen	314	0,4	-0,6	71	0,1	368	2,9	438	0,6	-0,4
Vastgoed en diensten aan bedrijven	6.510	7,5	5,3	3.953	5,3	2.746	11,1	6.698	6,7	3,4
Overige diensten	7.025	4,3	3,5	4.043	3,7	5.055	5,6	9.098	4,5	3,2
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	5.888	4,1	3,4	2.864	3,1	5.753	6,9	8.617	4,9	3,7
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	1.138	5,5	4,0	1.179	6,6	-698	-11,0	481	2,0	-0,8
Totaal	26.474	2,5	0,6	17.145	1,9	13.039	5,9	30.185	2,6	0,6

Bron: NBB, sociale balansen.

Bijlage 3

AANTAL DOOR DE IN HET PERSONEELSREGISTER
INGESCHREVEN WERKNEMERS GEWERKTE UREN¹

	Eenheden, per jaar (totale populatie)						Veranderingspercentages tussen 2000 en 2001 (beperkte populatie)		
	1997	1998	1999	2000			Per voltijds equivalent	Per voltijd- werker	Per deeltijd- werker
	Per voltijds equivalent			Per voltijds equivalent	Per voltijd- werker	Per deeltijd- werker			
Landbouw	1.576	1.552	1.572	1.576	1.579	760	-2,7	-2,1	1,2
Nijverheid	1.537	1.546	1.537	1.534	1.533	971	-1,3	-1,2	-3,2
Extractieve nijverheid	1.519	1.505	1.513	1.514	1.512	855	-2,6	-2,7	6,3
Verwerkende nijverheid	1.538	1.548	1.539	1.540	1.538	971	-1,3	-1,2	-3,4
Energie en water	1.497	1.498	1.501	1.417	1.422	984	-1,4	-1,5	0,7
Bouw	1.436	1.430	1.470	1.462	1.458	907	-1,6	-1,7	1,3
Handel, vervoer en communicatie	1.727	1.711	1.707	1.674	1.671	902	-0,9	-0,7	-0,1
Vervoer en communicatie	1.824	1.791	1.804	1.728	1.718	1.052	-1,2	-1,0	-0,3
Handel en reparaties	1.664	1.662	1.650	1.633	1.633	938	-0,4	-0,4	0,3
Horeca	1.636	1.634	1.619	1.623	1.590	663	-3,3	-1,5	-3,4
Financiële dienstverlening, vast- goed, verhuur en diensten aan bedrijven	1.619	1.628	1.612	1.602	1.597	900	-0,9	-1,0	4,3
Financiële dienstverlening en verzekeringen	1.556	1.573	1.534	1.528	1.532	1.022	-2,2	-2,9	2,6
Vastgoed en diensten aan be- drijven	1.680	1.677	1.675	1.656	1.647	847	-0,1	0,3	5,8
Overige diensten	1.579	1.572	1.563	1.562	1.553	918	-0,8	-0,6	-1,3
Gezondheidszorg en maatschap- pelijke dienstverlening	1.576	1.563	1.555	1.553	1.542	930	-0,6	-0,5	-1,8
Collectieve, sociale en persoon- lijke diensten	1.611	1.636	1.623	1.619	1.606	792	-1,8	-1,2	5,2
Totaal	1.601	1.599	1.595	1.585	1.579	914	-1,0	-1,0	-0,2

Bron: NBB, sociale balansen.

¹ De gegevens betreffende de boekjaren 1997, 1998, 1999 en 2000 zijn afkomstig van de totale ondernemingenpopulatie; de veranderingspercentages tussen 2000 en 2001 zijn berekend op basis van een identieke beperkte populatie voor 2000 en 2001.

OPSPLITSING VAN DE WERKGELEGENHEID VOLGENS HET STATUUT VAN DE WERKNEMERS¹ IN DE ONDERNEMINGEN DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN

(procenten van de gemiddelde werkgelegenheid, uitgedrukt in VTE)

	1997	1998	1999	2000	2000	2001
	(totale populatie)				(beperkte populatie)	
In het personeelsregister ingeschreven werknemers	96,8	96,4	96,5	96,3	96,3	96,6
Uitzendkrachten	2,4	2,7	2,7	3,0	3,1	2,8
Landbouw	3,5	3,2	4,3	3,4	3,6	4,0
Nijverheid	3,9	4,3	4,2	4,9	4,5	3,9
Extractieve nijverheid	3,8	3,8	2,7	4,0	3,7	3,3
Verwerkende nijverheid	4,0	4,5	4,4	5,0	4,7	4,1
Energie en water	1,6	0,7	0,8	1,2	1,3	1,0
Bouw	1,2	1,2	1,5	1,4	1,5	1,7
Handel, vervoer en communicatie	2,2	2,7	2,7	2,7	2,9	2,8
Vervoer en communicatie	1,5	1,9	2,1	1,8	2,0	2,0
Handel en reparaties	2,9	3,4	3,2	3,6	3,5	3,4
Horeca	3,0	3,8	4,3	6,1	7,3	6,0
Financiële dienstverlening, vastgoed, verhuur en diensten aan bedrijven	1,3	1,6	1,9	2,1	2,1	2,1
Financiële dienstverlening en verzekeringen	0,5	0,8	1,1	1,2	1,3	1,3
Vastgoed en diensten aan bedrijven	2,3	2,5	2,7	2,9	2,9	2,7
Overige diensten	0,8	0,7	0,9	1,0	1,2	1,0
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,5	0,4	0,4	0,6	0,8	0,5
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	4,8	3,8	4,9	4,6	4,5	5,1
Ter beschikking van de onderneming gestelde personen ² ..	0,8	0,9	0,7	0,7	0,6	0,6

Bron: NBB, sociale balansen.

¹ De gegevens voor 1997, 1998, 1999 en 2000 worden berekend op basis van de totale populatie. De gegevens met betrekking tot 2000 en 2001 (beperkte populatie) worden verkregen op basis van een voor de twee jaren identieke beperkte populatie van ondernemingen.

² De werknemers die verbonden zijn aan een onderneming door een inschrijving in het personeelsregister van die onderneming en die ter beschikking worden gesteld van een andere onderneming die een sociale balans moet neerleggen, worden tweemaal geteld.

Bijlage 5

OPSPLITSING VAN DE GESALARIEERDE WERKGELEGENHEID VOLGENS DE ARBEIDSOVEREENKOMST EN HET GESLACHT¹

(procenten van het totale aantal in het personeelsregister ingeschreven werknemers aan het einde van het boekjaar)

	1997	1998	1999	2000	2000	2001
	(totale populatie)			(beperkte populatie)		
Volgens de arbeidsovereenkomst						
Overeenkomst voor onbepaalde duur	93,7	92,9	92,7	92,9	92,9	93,6
Overeenkomst voor bepaalde duur	4,8	5,4	5,6	5,5	5,4	4,8
Landbouw	5,3	6,2	8,7	7,3	7,9	5,5
Nijverheid	4,1	4,7	4,6	5,2	5,5	4,3
Extractieve nijverheid	2,9	3,5	4,4	6,1	6,6	6,5
Verwerkende nijverheid	4,1	4,6	4,5	5,1	5,4	4,1
Energie en water	5,3	8,4	8,7	8,0	8,2	7,8
Bouw	2,6	2,9	3,1	3,1	2,4	1,3
Handel, vervoer en communicatie	4,2	4,9	5,1	4,6	4,6	4,4
Vervoer en communicatie	4,3	5,0	4,8	2,8	2,4	3,0
Handel en reparaties	3,8	4,5	4,7	5,2	5,7	4,9
Horeca	6,2	7,2	8,0	9,8	10,2	9,5
Financiële dienstverlening, vastgoed, verhuur en diensten aan bedrijven	4,5	4,5	5,0	4,8	4,2	4,1
Financiële dienstverlening en verzekeringen	4,1	4,3	4,9	4,7	4,8	4,9
Vastgoed en diensten aan bedrijven	4,9	4,6	5,0	4,9	3,8	3,5
Overige diensten	8,7	9,0	9,7	9,4	8,3	8,1
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	8,9	9,4	10,0	9,6	8,3	8,1
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	6,3	6,3	7,8	8,2	7,8	8,4
Vervangingsovereenkomst	1,2	1,4	1,4	1,3	1,4	1,4
Overeenkomst voor een duidelijk omschreven werk	0,2	0,4	0,3	0,3	0,4	0,2
Volgens het geslacht						
Mannen	63,7	62,9	62,3	63,2	63,5	63,0
Vrouwen	36,3	37,1	37,7	36,8	36,5	37,0

Bron: NBB, sociale balansen.

¹ De gegevens voor 1997, 1998, 1999 en 2000 worden berekend op basis van de totale populatie. De gegevens met betrekking tot 2000 en 2001 (beperkte populatie) worden verkregen op basis van een voor de twee jaren identieke beperkte populatie van ondernemingen.

PERSONEELSKOSTEN PER WERKNEMER DIE INGESCHREVEN IS IN HET PERSONEELSREGISTER¹

	Euro, per jaar, in 2000 (totale populatie)			Veranderingspercentages tussen 2000 en 2001 (beperkte populatie)		
	Per voltijds equivalent	Per voltijdwerker	Per deeltijdwerker	Per voltijds equivalent	Per voltijdwerker	Per deeltijdwerker
Landbouw	26.692	27.353	11.388	4,4	4,1	10,5
Nijverheid	45.008	45.114	26.459	3,4	3,4	3,0
Extractieve nijverheid	39.546	39.604	19.697	5,5	5,5	4,9
Verwerkende nijverheid	43.863	43.942	25.942	3,5	3,4	3,1
Energie en water	70.491	70.996	43.879	4,5	4,4	5,6
Bouw	33.581	33.592	18.066	2,8	2,8	3,6
Handel, vervoer en communicatie	37.569	38.691	16.194	5,0	5,3	5,9
Vervoer en communicatie	38.548	38.688	20.984	6,6	6,7	8,2
Handel en reparaties	38.346	39.973	17.128	4,1	4,3	5,1
Horeca	24.724	25.658	9.059	2,5	3,8	3,4
Financiële dienstverlening, vastgoed, verhuur en diensten aan bedrijven	53.255	54.496	25.187	1,7	2,1	5,0
Financiële dienstverlening en verzekeringen ...	65.554	62.456	43.065	1,0	0,8	3,0
Vastgoed en diensten aan bedrijven	46.370	48.386	17.490	3,4	4,2	10,4
Overige diensten	34.363	34.439	19.860	4,0	3,9	4,2
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienst- verlening	34.215	34.098	20.350	4,4	4,1	3,8
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten ...	35.294	26.106	14.746	1,7	2,4	6,5
Totaal	41.361	42.193	20.069	3,4	3,5	5,0

Bron : NBB, sociale balansen.

¹ De gegevens betreffende het boekjaar 2000 zijn afkomstig van de totale ondernemingenpopulatie; de veranderingspercentages tussen 2000 en 2001 zijn berekend op basis van een voor 2000 en 2001 identieke populatie.

Bijlage 7

PERSONEELSKOSTEN PER GEWERKT UUR¹

	Euro (totale populatie)							Veranderingspercentages tussen 2000 en 2001 (beperkte populatie)		
	1997	1998	1999	2000			p.m. Kostprijs per uur van een deeltijdbaan in pct. van een voltijdbaan	Gemiddeld	Per voltijd- werker	Per deeltijd- werker
		Gemiddeld		Gemiddeld	Per voltijd- werker	Per deeltijd- werker				
Landbouw	15,85	16,29	16,77	16,93	17,32	14,99	86,5	7,3	6,3	11,9
Nijverheid	26,41	27,86	28,77	29,33	29,43	27,24	92,5	4,7	4,7	6,4
Extractieve nijverheid	24,88	25,31	25,60	26,12	26,19	23,05	88,0	8,3	8,4	-1,3
Verwerkende nijverheid	26,31	26,83	27,82	28,49	28,57	26,71	93,5	4,8	4,7	6,6
Energie en water	42,09	53,30	51,83	49,76	49,94	44,58	89,3	6,0	6,0	4,9
Bouw	21,40	21,86	22,38	22,97	23,04	19,33	86,5	4,5	4,5	2,2
Handel, vervoer en communi- catie	20,01	20,85	21,58	22,44	23,16	17,95	77,5	5,9	6,0	6,0
Vervoer en communicatie	18,66	19,83	21,04	22,31	22,52	19,94	88,6	7,8	7,8	8,6
Handel en reparaties	21,78	22,39	22,82	23,48	24,48	18,25	74,6	4,6	4,7	4,7
Horeca	14,31	14,58	15,09	15,23	16,14	13,67	84,7	6,0	5,4	7,1
Financiële dienstverlening, vast- goed, verhuur en diensten aan bedrijven	31,01	31,57	32,52	33,25	34,12	27,99	82,0	2,6	3,1	0,6
Financiële dienstverlening en verzekeringen	37,43	37,56	40,09	40,94	40,77	42,12	-	3,3	3,8	0,3
Vastgoed en diensten aan bedrijven	25,17	26,65	27,01	27,99	29,38	20,65	70,3	3,5	3,8	4,3
Overige diensten	21,03	21,31	21,61	22,00	22,18	21,63	97,5	4,8	4,5	5,6
Gezondheidszorg en maats- schappelijke dienstverle- ning	21,27	21,41	21,64	22,03	22,12	21,87	98,9	5,1	4,7	5,8
Collectieve, sociale en per- soonlijke diensten	19,05	20,66	21,42	21,79	22,49	18,62	82,8	3,5	3,7	1,2
Totaal	23,91	24,84	25,49	26,09	26,72	21,97	82,2	4,5	4,5	5,2

Bron: NBB, sociale balansen.

¹ De gegevens betreffende de boekjaren 1997, 1998, 1999 en 2000 zijn afkomstig van de totale ondernemingenpopulatie; de veranderingspercentages tussen 2000 en 2001 zijn berekend op basis van een voor 2000 en 2001 identieke beperkte populatie.

OPLEIDING IN 2001 IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE

	Aantal werknemers die een opleiding hebben gevolgd			Aantal uren opleiding			Opleidingskosten				
	(procenten van het personeelsbestand op 31 december)			(procenten van het aantal gewerkte uren)			(procenten van de personeelskosten)				
	Totaal	Mannen	Ratio vrouwen / mannen	Totaal	Mannen	Ratio vrouwen / mannen	Totaal	Mannen	Ratio vrouwen / mannen		
Landbouw	10,3	9,8	1,17	0,26	34,5	40,6	0,54	0,53	1421,9	1518,8	0,80
Nijverheid	45,5	46,7	0,88	1,20	38,8	40,2	0,82	1,61	1679,8	1723,0	0,87
Extractieve nijverheid	21,2	20,0	1,85	0,62	42,8	41,6	1,23	0,86	1722,3	1612,8	1,54
Verwerkende nijverheid	45,0	46,2	0,88	1,20	39,4	40,8	0,82	1,64	1681,4	1721,5	0,88
Energie en water	58,2	58,6	0,96	1,28	30,2	30,9	0,85	1,31	1654,9	1750,3	0,66
Bouw	17,5	17,6	0,93	0,27	22,3	22,0	1,25	0,35	729,5	711,1	1,48
Handel, vervoer en communicatie	39,0	36,5	1,19	0,67	26,0	28,6	0,78	1,00	937,6	1077,8	0,68
Vervoer en communicatie	49,2	45,9	1,29	0,75	24,8	25,8	0,88	1,29	975,2	1011,5	0,88
Handel en reparaties	34,2	29,6	1,35	0,64	27,3	33,0	0,66	0,82	911,0	1196,0	0,54
Horeca	12,1	12,1	0,98	0,23	22,5	21,2	1,13	0,33	564,8	556,1	1,03
Financiële dienstverlening, vastgoed, verhuur en diensten aan bedrijven	42,1	44,1	0,90	1,04	35,8	37,2	0,91	2,00	2434,3	2537,4	0,90
Financiële dienstverlening en verzekeringen	57,3	59,1	0,93	1,41	35,2	35,6	0,98	2,81	3012,2	3130,9	0,92
Vastgoed en diensten aan bedrijven	30,9	33,9	0,79	0,77	36,6	39,0	0,83	1,15	1639,8	1830,8	0,71
Overige diensten	42,7	36,3	1,24	0,64	19,0	21,8	0,83	0,69	476,3	639,4	0,67
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	44,5	36,8	1,27	0,66	18,4	20,3	0,89	0,69	443,3	556,4	0,75
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	29,5	34,3	0,68	0,53	25,4	26,7	0,85	0,73	848,1	899,1	0,83
Totaal	40,9	40,0	1,06	0,88	31,0	34,9	0,71	1,35	1369,3	1579,0	0,65

Bron : NBB, sociale balansen.

Bijlage 9

LIJST VAN DE SECTIES EN AFDELINGEN VAN DE ACTIVITEITENNOMENCLATUUR NACE-BEL

LIJST VAN DE SECTIES VAN DE ACTIVITEITENNOMENCLATUUR NACE-BEL

Sectie	Omschrijving	Afdeling
A	Landbouw, jacht en bosbouw	01-02
B	Visserij	05
C	Winning van delfstoffen	10-14
D	Industrie	15-37
E	Productie en distributie van elektriciteit, gas en water	40-41
F	Bouwnijverheid	45
G	Groot- en kleinhandel; reparatie van auto's en huishoudelijke artikelen	50-52
H	Hotels en restaurants	55
I	Vervoer, opslag en communicatie	60-64
J	Financiële instellingen	65-67
K	Onroerende goederen, verhuur en diensten aan bedrijven	70-74
L	Openbaar bestuur	75
M	Onderwijs	80
N	Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	85
O	Gemeenschapsvoorzieningen, sociaal-culturele en persoonlijke diensten	90-93
P	Particuliere huishoudens met werknemers	95
Q	Extraterritoriale organisaties en lichamen	99

LIJST VAN DE AFDELINGEN VAN DE ACTIVITEITENNOMENCLATUUR NACE-BEL

Afdeling	Omschrijving	Sectie
01	Landbouw, jacht en aanverwante diensten	A
02	Bosbouw, bosexploitatie en aanverwante diensten	A
05	Visserij en het kweken van vis en schaal- en schelpdieren	B
10	Winning van steenkool, bruinkool en turf	C
11	Winning van aardolie en aardgas en aanverwante diensten	C
12	Winning van uranium- en thoriumerts	C
13	Winning van metaalerts	C
14	Overige winning van delfstoffen	C
15	Vervaardiging van voedingsmiddelen en dranken	D
16	Vervaardiging van tabaksproducten	D
17	Vervaardiging van textiel	D
18	Vervaardiging van kleding en bontnijverheid	D
19	Leernijverheid en vervaardiging van schoeisel	D
20	Houtindustrie en vervaardiging van artikelen van hout, kurk, riet en vlechtwerk	D
21	Papier- en kartonnijverheid	D
22	Uitgeverijen, drukkerijen en reproductie van opgenomen media	D
23	Vervaardiging van cokes, geraffineerde aardolieproducten, splijt- en kweekstoffen	D
24	Chemische nijverheid	D
25	Rubber- en kunststofnijverheid	D
26	Vervaardiging van overige niet-metaalhoudende minerale producten	D
27	Metallurgie	D
28	Vervaardiging van producten van metaal	D
29	Vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen	D
30	Vervaardiging van kantoormachines en computers	D
31	Vervaardiging van elektrische machines en apparaten	D
32	Vervaardiging van audio-, video- en telecommunicatieapparatuur	D
33	Vervaardiging van medische apparatuur, van precisie- en optische instrumenten en van uurwerken	D
34	Vervaardiging en assemblage van auto's, aanhangwagens en opleggers	D
35	Vervaardiging van overige transportmiddelen	D
36	Vervaardiging van meubels; overige industrie	D
37	Recuperatie van recycleerbaar afval	D
40	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en warm water	E
41	Winning, zuivering en distributie van water	E
45	Bouwnijverheid	F
50	Verkoop en reparatie van auto's en motorrijwielen; kleinhandel in motorbrandstoffen	G
51	Groothandel en handelsbemiddeling, exclusief de handel in auto's en motorrijwielen	G
52	Kleinhandel, exclusief auto's en motorrijwielen	G
55	Hotels en restaurants	H
60	Vervoer te land	I
61	Vervoer over water	I
62	Luchtvaart	I
63	Vervoerondersteunende activiteiten	I
64	Post en telecommunicatie	I
65	Financiële instellingen	J
66	Verzekeringswezen	J
67	Hulpbedrijven i.v.m. financiële instellingen	J
70	Verhuur en handel in onroerende goederen	K
71	Verhuur zonder bedieningspersoneel	K
72	Informatica en aanverwante activiteiten	K
73	Speur- en ontwikkelingswerk	K
74	Overige zakelijke dienstverlening	K
75	Openbaar bestuur, algemene collectieve diensten en verplichte sociale verzekering	L
80	Onderwijs	M
85	Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	N
90	Afvalwater- en afvalverzameling; straatreiniging	O
91	Diverse verenigingen	O
92	Recreatie, cultuur en sport	O
93	Overige diensten	O
95	Particuliere huishoudens met werknemers	P
99	Extraterritoriale organisaties en lichamen	Q